

POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «**THE INSTITUTE OF
INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC
COOPERATION**»

THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF
CARDINAL STEFAN WYSHINSKY IN WARSAW

FUNDACJA ADD

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Збірник наукових есе учасників наукового стажування

**Варшава, Республіка Польща
2020**

Академічна доброчесність: виклики сучасності : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 02.11 – 11.12.2020) / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. – Варшава, 2020. – 127 с.

Головний редактор:
ГЛАВЧЕВА Ю. М., НТУ «ХПІ», Україна

Редакційна колегія:

ЦМОЦЬ І. Г., Доктор технічних наук, професор, Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ПРЯДКО В. В., Академік АЕНУ, доктор економічних наук, професор, Університет Короля Данила, Україна

GAVRYLIUK I., Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, Варшавський університет, Польща

РУДАК Т. В., Доктор права Віденського Університету, Австрія

ГРЕБЕНЮК Н. В., Кандидат економічних наук, Університет Короля Данила, Україна

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

ЗМІСТ

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ	6
Акімова В. М.	7
Цимбала О. П.	7
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЛНМУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО.....	7
Байда С. П.	11
Савченко Н. В.	11
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	11
Березовська-Савчук Н. А.	17
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТРАТЕГІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В КРИВОРІЗЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	17
Бессараб А. О.	23
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД У ГЛОБАЛЬНІЙ СПРАВІ.....	23
Веремчук О. В.	27
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗВО: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	27
Вінтонів Х. М.	32
ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ.....	32
Voropai O.	36
USING SOCIAL MEDIA TO COMMUNICATE THE PROBLEM OF ACADEMIC INTEGRITY: UNIVERSITIES' PERSPECTIVE	36
Гавриш Н. С.	40
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ	40
Глушковецький А. Л.	46
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ЧИ МОЖЛИВИЙ ПЕРЕТИН ПАРАЛЕЛЬНИХ ПРЯМИХ?.....	46

Григор'єва Х. А.	50
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ.	50
Гуртовенко Н. В.	54
ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	54
Демидчук Л. Б.	57
ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ ТА ПРОЯВУ ДІЙ З АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ	57
Дудченко В. В.	63
Гречишкіна Т. А.	63
Стеценко І. І.	63
ЕФЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ – НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	63
Завалевська О.В.	66
ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.	66
Каракаш І. І.	70
МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СФЕРІ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	70
Карась О. Д.	76
МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	76
Кононихін О. С.	79
ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ І ЦІННОСТЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СТУДЕНТІВ.....	79
Кульгавець Х. Ю.	82
ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	82
Ліщук О. З.	86
СУТНІСТЬ І ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	86

Мигаль С. П.	89
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СИСТЕМІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	89
Піскозуб Й. З.....	94
Піскозуб Л. Й.....	94
ВИВЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	94
Пшенична І. С.....	98
THE IMPORTANCE AND ROLE OF SCIENTIFIC ETHICS IN THE MODERN EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC ENVIRONMENT.....	98
Сороченко Г. В.	102
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	102
Станкевич І. В.....	107
Поліщук І. І.	107
ВІД АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДО ЯКОСТІ ЖИТТЯ	107
Стежко С. О.	115
Кондратенко Н. Ю.....	115
Марченко Г. В.....	115
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ	115
Сулятицька Т. В.....	119
АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	119
Chumakov K. I.	124
THE REASONS WHY BREACHES OF SCIENTIFIC (ACADEMIC/RESEARCH) INTEGRITY OCCURS	124
ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ- СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В НАЯВНІЙ ФОРМІ	127

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща – Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

*Акімова В. М.,
д-р. біол. наук, доцент кафедри клінічної лабораторної діагностики
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

*Цимбала О. П.,
канд. біол. наук, асистент кафедри клінічної лабораторної діагностики
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЛНМУ імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Проблема дотримання академічної доброчесності серед науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти в Україні та закордоном набула значної актуальності із розвитком інформаційних технологій, які надають легкий і негайний доступ до науково-навчальної інформації. Найвагомішим порушенням доброчесності серед науковців та студентів є плагіат. Тому експертиза наукових робіт на виявлення плагіату є невід’ємною складовою системи забезпечення якості освітньої та наукової діяльності установ.

З метою попередження академічної недоброчесності необхідно проводити роз’яснювальну роботу серед науково-педагогічних кадрів та навчання здобувачів освіти усіх рівнів щодо засад академічної доброчесності, та чітко визначити каральні санкції у разі їх порушення. Основні положення питання академічної доброчесності висвітлено у Законі України «Про вищу освіту». Відповідно до ст. 32 Закону про «Вищу освіту» вищі навчальні заклади зобов’язані: 1) вживати заходів, включаючи запровадження відповідних новітніх технологій, для запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності [1].

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького (далі ЛНМУ імені Данила Галицького) активно впроваджує Принципи академічної

добročесності у наукову-педагогічну діяльність. Відповідно до положень Цивільного кодексу України, ЗУ «Про вищу освіту», ЗУ «Про авторське право і суміжні права» та Статуту Університету, з метою запобігання поширення плагіату в наукових роботах викладацького складу, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня та студентів (зокрема кваліфікаційних робіт магістрів) усіх форм навчання; розвитку навичок коректної роботи із джерелами інформації; дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань; активізації самостійності й індивідуальності при створенні авторського твору і відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького розроблено Положення «Протидія плагіату в університеті» [2, ст.8], «Положення про первинну експертизу наукових праць на наявність академічного плагіату» [3] та Кодекс академічної доброчесності [4].

Для керівників підрозділів та для науково-педагогічних працівників університету у 2016 розроблено методичні вказівки «Особливості проведення антиплагіатної технічної експертизи наукових праць», «Антиплагіатна первинна технічна перевірка наукових праць», де детально визначено поняття плагіату, академічного плагіату, зокрема, запропоновано алгоритм і засоби перевірки оригінальності тексту наукової роботи. Також вказано яку відповідальність несуть автори неякісних наукових праць. В методичних рекомендаціях зазначено, що «Для проведення первинної антиплагіатної експертизи на кафедрах та факультетах не рекомендується використовувати антиплагіатні онлайн інтернет-ресурси (ви надаєте всю інформацію про проведені дослідження третім, юридично не відповідальним особам, комерційним структурам, що містить додаткові юридичні ризики)» На сьогодні перевірка наукових праць здійснюється за допомогою програмного забезпечення «Advego Plagiatius 1.3.1.7», «AntiPlagiarism.NET» або

«Etxt Антиплагиат, версія 3.72.0.0» відповідним структурним підрозділом наукової частини [2, 5, 6].

З 2018 року ЛНМУ імені Данила Галицького бере участь у проекті Міністерства освіти і науки в рамках проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства США.

З 2020 року у вузі впроваджено викладання дисципліни «Академічна доброчесність» для підготовки фахівців третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти – докторів філософії. Дисципліна є інтегрованою у складову дисципліни «Універсальні навички дослідника». Програма передбачає здобуття аналітичних компетентностей, необхідних під час планування і виконання дисертаційного дослідження на засадах доброчесності. Програма ґрунтується на вивченні аспірантами законів України, рекомендацій світової наукової спільноти і МОН України, наказів закладів вищої освіти щодо академічної доброчесності, комп'ютерних програм, принципів доказової медицини для здійснення фахового аналізу медико-біологічних даних щодо можливого виникнення етичних порушень та конфліктів інтересів, порівнянні отриманих результатів з науковим доробком інших дослідників і наукових шкіл в контексті забезпечення та збереження адекватної наукової та професійної комунікації [7, ст.10]. Навчання має на меті сформувати у слухачів курсу певні компетентності дослідника: вміння формулювати наукові гіпотези; проводити інформаційний пошук із застосуванням сучасних пошукових систем та аналізувати, синтезувати наявну інформацію з позицій наукометрії; оцінювати результати досліджень в контексті виявлення ознак плагіату, псевдонауковості та фальсифікацій.

Таким чином, у ЛНМУ імені Данила Галицького активно запроваджується система протидії порушенням академічної доброчесності серед науково-педагогічного складу та студентів; проводиться навчання здобувачів освіти усіх

рівнів, метою якого є виховання нової культури академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Електронні текстові дані. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

2. Особливості проведення антиплагіатної технічної експертизи наукових праць (методичні вказівки). – ЛНМУ, 2016, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/simple-file-list/Academ-dobrochesnist/dlya_kerivnykiv_strukturnyh_pidrozdiliv.pdf.

3. Положення про первинну експертизу наукових праць на наявність академічного плагіату. – ЛНМУ, 2019, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/2019/11/polozhennya-pro-ekspertizu-2019.pdf>.

4. Кодекс академічної доброчесності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/04/kodeks-akademichnoyi-etiki.pdf>.

5. Антиплагіатна первинна технічна перевірка наукових праць (методичні вказівки). -ЛНМУ, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/simple-file-list/Academ-dobrochesnist/dlya_naukovo_pedagogichnyh_pratsivnykiv.pdf.

6. Методичні рекомендації з підтримки принципів академічної доброчесності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/02/metodichni_rekomendatsiyi_akademichna-dobrochesnist.pdf.

7. СИЛАБУС з дисципліни «Академічна доброчесність і антиплагіат». ЛНМУ. – 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.meduniv.lviv.ua/wp-content/uploads/simple-file-list/Academ-dobrochesnist/akadem-dobrochesnist_sillabus.pdf.

*Байда С. П.,
канд. психол. наук, доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

*Савченко Н. В.,
канд. пед. наук, ст. викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інформаційно-комунікаційний прогрес людського суспільства неминуче охоплює усі сфери життєдіяльності, стимулюючи активний науковий пошук інновацій у різних галузях та слугуючи конструктивним засобом реалізації цього процесу. Будь-яке науково-педагогічне дослідження апріорі збудоване на аналізі вагомих наукових джерел шляхом застосування різних видів цитування, логічної інтерпретації оприлюднених наукових думок з обов'язковим посиланням на автора першоджерела інформації. Однак вітчизняна «гонитва» за науковими ступенями та «полегшеним» варіантом отримання диплому про вищу освіту, спричинило недоброчесні підходи до освітньої та наукової діяльності.

Питання академічної доброчесності гостро постають в усіх галузях науки, зокрема юриспруденції (К. Шахбазян) [5], соціальних комунікацій (О. Рижко) [4], медицини (В. Бивальцев, І. Степанов, Є. Бєлих, А. Калінін, Л. Бардонова) [1] тощо. Так, з юридичної точки зору, визначено правила цитування творів, опублікованих іншими авторами, схарактеризовано нормативно-правову базу кола питань авторського права, визначено правила відповідальності та процедуру судового захисту авторських прав у разі їх порушення шляхом неправомірного цитування та вдавання до плагіату (К. Шахбазян) [5, с. 51]. Проаналізовано загалом чинну ситуацію щодо вказаної проблеми та практики убезпечення плагіату (О. Слободянюк) [6; с. 138].

Попри нормативно-правове забезпечення вказаного питання, виокремлення спеціальної статті Закону України «Про освіту» (2017) (Ст. 42. Академічна доброчесність) [3, с. 37], активний науковий інтерес до проблеми дотримання

академічної доброчесності, маємо визнати, що її вирішення не лише не реалізоване, а й набуває нових інтерпретацій, протиріч та способів вияву й боротьби з цим негативним освітньо-науковим явищем.

Доброчесність складає принципи внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність моральних цінностей, тому, на нашу думку, ця відданість ідеї та правді є універсальним принципом існування закладів вищої освіти в Україні як відповідальної академічної спільноти. Однак, практична робота сучасних освітніх закладів показує, що у своїй діяльності, вони допускають академічну нечесність.

Я вважаю, що такі явища у ЗВО знижують цінність самої освіти, сприяють фальсифікації вищої школи. Якщо університетська освіта в Україні й надалі не буде дотримуватися етичних принципів, відповідно до світових стандартів вищої школи, вона залишатиметься звичайним закладом, де дуже добре почуватимуться обман та корупція. На жаль, сьогодні складається враження, що академічна доброчесність в Україні сприймається переважно як деяка міфічна концепція, про яку нині дуже багато говорять, але вона не є дієвим інструментом забезпечення якості вищої освіти.

Оскільки ці та інші питання на разі не знаходять достатньої уваги в Україні ані в наукових дослідженнях, ані у іншій діяльності, яка була б націлена на протидію академічної нечесності, сподіваємося, що адміністративні органи та професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти, зможуть посприяти розвитку якісної університетської культури на принципах пріоритету академічної доброчесності. Як відомо, в перекладі з латини прикметник *integer* означає «довершений, повний, цілісний», а іменник *integrity* – відповідно, «довершеність, повнота, цілісність» психологічного стану людини, який відзначається її внутрішньою гармонією, стійкістю і послідовністю морального образу [9, с.12].

У сучасній науці, категорії академічна доброчесність протиставляється категорія академічна нечесність (*academic misconduct, dishonesty*): фабрикація даних (*fabrication*), фальсифікація даних (*falsification*), хабарництво в академічній

сфері (bribery), академічний саботаж (sabotage), професорська нечесність (professorial misconduct) [13, с.21]; академічне шахрайство (cheating) [11, с.11; 6, с.15]; плагіат (plagiarism) [14, с. 5].

Так, у 2013 році Teixeira провів експериментальне дослідження в якому брали участь близько сімох тисяч студентів другого, третього та четвертого курсів навчання з напряму підготовки бакалавр із двадцять однієї країни світу. З'ясувалося, що академічне шахрайство у формі списування на іспитах у навчальних закладах, є передумовою розвитку корупції в країні. Як бачимо, академічна доброчесність поєднує в собі етичні норми й правила поведінки людини в освітньо-науковому середовищі, та механізми й інструменти, за допомогою яких вони реалізуються на практиці. У закладах вищої освіти України проводились дослідження щодо з'ясування рівня розуміння студентами академічної доброчесності. Відповіді були наступними: кодекс доброчесності – це однозначно безглузда ідея (39 %); хороша ідея (20 %); це не дуже хороша ідея (20 %); ідея хороша, але не є ефективною (15 %); хороша ідея, потрібно поступово ставати на шлях до академічної доброчесності (6 %).

Серед українських студентів, опитаних експертною оглядовою групою у 2014 р., 61 % заявили, що студенти на їхніх факультетах складають іспити самостійно, тобто покладаючись тільки на свої знання. Решта респондентів визнала, що використовуються «альтернативні» шляхи час від часу або регулярно. У тій самій групі респондентів 55 % заявили, що студенти на їхніх факультетах готують письмові завдання (курсові, дипломні роботи) самостійно, створюючи власний контент, 37 % – час від часу, а 8 % – ніколи. Опитування у 2018 р. магістрантів спеціальності «Дошкільна освіта» в Полтавському національному університеті імені В.Г. Короленка показало, що на питання «Чому студенти не виконують роботи самостійно?», – 78 %, респондентів відповіли: «Через вільний доступ їх у мережі INTERNET» і в той же час на питання «Який головний критерій молодого спеціаліста під час влаштування його на роботу?», – 84,2 % респондентів відповіли «Мати якісну освіту».

Під час бесід респонденти зізнавалися, що досить часто копіюють чужі тексти, змінюють порядок слів у реченні без посилання на джерело і не вважають це плагіатом. Це підтверджує думку про те, що студенти і викладачі часто навіть можуть не усвідомлювати, що вони використовують плагіат. Не розуміють, що саме є плагіатом і яких вимог необхідно дотримуватися, навіть коли були наведені приклади різних його форм. Таким чином, проблема порушення правил академічної доброчесності в українських закладах вищої освіти існує.

Останніми роками обговорення питань академічної доброчесності стало одним з найбільш популярних у публічних дискусій у академічному середовищі. Цьому, безперечно, сприяли грантові проекти, спрямовані на підтримку принципів академічної доброчесності в університетах України, серед яких особливе місце посідає Проект «Сприяння академічній доброчесності» [12, с.13], місія якого полягає в тому, щоб сприяти формуванню та становленню довіри до системи вищої освіти України, ґрунтуючись на засадах чесності, справедливості, відповідальності та взаємоповаги всіх учасників академічного процесу, а також поширювати ідеї важливості якісної вищої освіти з метою формування сучасного успішного громадянина – рушія змін у розвитку України [12, с.13].

Проект розрахований на чотири роки та включає чотири основні напрями діяльності: просвітницька кампанія, практичний навчальний курс в університетах, поширення міжнародних практик в українських університетах, робота над нормативною базою і регулятивними механізмами [12, с.13].

Один із провідних сучасних експертів у галузі університетської освіти Філіп Альтбах говорив: «Корупція та відповідні етичні проблеми становлять безпрецедентну загрозу для університету. Втрата вищою освітою об'єктивності, чесності та високих етичних стандартів знищує головний аргумент для її суспільної підтримки. Зростання кількості поганих яблук у діжці несе загрозу для існування усієї системи» [7, с. 3]. Таким чином, етичні виміри університетського життя стають запорукою його інституційного виживання.

На наше переконання, боротьба з академічною недоброчесністю повинна здійснюватися цілеспрямовано, системно та узгоджено у державному та міжнародному масштабах, не лише у форматі поінформованості щодо відповідальності за порушення правил антиплагіату та умінь правильного цитування, а з метою формування спеціальних професійних і загальнокультурних цінностей як у студентів, так і у науково-педагогічних працівників. Важливим, на наше переконання, є не лише об'єктивне виявлення академічної недоброчесності, а й нормативно-правове забезпечення та дієвість механізмів покарання за вияв цього явища (позбавлення наукових ступенів звань чи нагород, відрахування з навчання, звільнення з роботи тощо). Однак, з метою убезпечення від несправедливого покарання, має бути передбачена кілька ступенева перевірка вірогідності порушення академічної доброчесності, а не сліпа довіра комп'ютерній програмі, яка також може зробити збій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бывальцев В. А., Степанов И. А., Белых Е. Г., Калинин А. А., Бардонова Л. А. Плагиат и академическая добросовестность в науке. Вестник РАМН. 2017. 72/4. С. 299–304.

2. Вища освіта в Україні: громадська думка студентів (2015). Загальнонаціональне опитування студентів / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, фірма «Юкрейніан соціолоджі сервіс». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv>.

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 (дата звернення: 17.11.2018).

4. Про затвердження Положення про Національний репозитарій академічних текстів: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 № 541. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF> (дата звернення 11.02.2020).

5. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? (16.03.2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.uipa.edu.ua/poslygy/naukovtsiam-fakhivtsiam/naukovtsiam/akademichna-dobrochesnist.html>.

6. Слободянюк О. М. Роль науково-педагогічного колективу у формуванні культури академічної доброчесності студентів. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2018. №. 6. С. 134–139.

7. Altbach P. G. Academic corruption: The Continuing Challenge / Philip G. Altbach // International Higher Education. – 2005. – № 38. – Р.

8. Kekes J. Academic Corruption / John Kekes // The Monist. – 1996. – Vol. 79, issue 4. – Р. 564 – 576].

9. Killinger B. (2010). Integrity: Doing the Right Thing for the Right Reason. McGill-Queen's. University Press.

10. Klein A., Lecenburg M., Mckendall M. & Mothersell W. (2007). Cheating during the college years: How do business school students compare. Journal of Business Ethics, 21 , 197–206.

11. Pavela G. (1978). Judicial review of academic decision making after Horowitz. NOLPE School of Law Journal.

12. SAUIP: Про Проект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saiup.org.ua/proproekt/>.

13. Siaputra I., Santosa D. (2016) Academic Integrity Campaign in Indonesia / in Tracey Bretag (ed.). Handbook of Academic Integrity, 75-86.

14. Fishman T. (2012). The Fundamental Values of Academic Integrity (2nd edition). International Center for Academic Integrity, Clemson University. Available at: http://www.academicintegrity.org/icai/assets/AUD_Integrity_Quotes.pdf.

*Березовська-Савчук Н. А.,
канд. філол. наук, старший викладач кафедри української мови
Криворізький державний педагогічний університет*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТРАТЕГІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В КРИВОРІЗЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Державна політика забезпечення академічної доброчесності (АД) у вищій освіті (ВО) базується на Конституції України та складається із Законів «Про освіту», «Про вищу освіту», нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, чинних наказів і рекомендацій Міністерства освіти і науки України, рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), інших загальнодержавних нормативних документів, у яких акцентовано на системі правових, морально-етичних принципів, правилах здобуття ВО, наданні послуг із ВО, що уможливають високу якість отриманих навчальних і наукових результатів. Однак проблеми із дотриманням учасниками освітнього процесу принципів АД, осмисленням ними етичного підґрунтя інституційної трансформації вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО), із формуванням серед наукової спільноти академічної грамотності, подоланням практик порушення АД й дотепер є актуальними. Відтак, вони потребують, по-перше, чіткого регулювання зазначеної політики на державному рівні; по-друге, визначеного порядку виявлення та встановлення фактів порушення АД на рівні ЗВО (з урахуванням вимог чинного законодавства); по-третє, підвищення рівня обізнаності учасників наукової комунікації щодо основних питань академічної грамотності.

У Законі України «Про освіту» (стаття 42) термінологічне словосполучення «академічна доброчесність» потрактовано як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою

забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень»; виокремлено та витлумачено основні різновиди порушень АД: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання [2].

Дотримання принципів АД є пріоритетною нормою академічної комунікації наукової спільноти; запорукою ж реалізації цінностей АД є чітка, принципова та виважена позиція не лише держави та керівництва ЗВО, а й кожного учасника освітнього процесу.

У «Рекомендаціях для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності» (2019) НАЗЯВО зазначено, що однією з ключових складових внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗВО є університетська система забезпечення АД, яка визначає загальноприйняті світовою спільнотою стандарти здійснення освітньої та наукової діяльності здобувачами ВО і співробітниками університету й створює середовище нульової терпимості до порушень АД й етики академічних взаємовідносин. Наголошено на необхідності подолання корупційних, плагіатних практик, псевдоавторства, інших порушеннях АД; на створенні принципово нового середовища, яке допоможе просвітити спільноту ЗВО щодо значення АД, переконати у її важливості для успішного розвитку ЗВО й забезпечення якості освіти [6].

У Криворізькому державному педагогічному університеті (КДПУ) задля імплементації державної стратегії АД, а також відповідно до Рекомендацій НАЗЯВО [6], створено систему забезпечення АД, яка має такі логічно пов'язані складові:

1. *Нормативна база.* Вченою радою КДПУ у 2019 році затверджено «Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у КДПУ» [5], «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників КДПУ» [3] й «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти КДПУ» [4]. При формуванні змісту вказаних документів були враховані вимоги загальнодержавної нормативної бази щодо дотримання основних моральних і правових норм академічної поведінки. Положення розроблені задля визначення принципів та процедур забезпечення якості ВО в КДПУ; реалізації стандартів АД у науково-дослідницькій роботі працівників і здобувачів ВО КДПУ; забезпечення ефективної системи запобігання й виявлення академічного плагіату в наукових роботах працівників і здобувачів ВО; з метою створення сприятливих умов для підтримання високого рівня професійної культури, творчої інтелектуальної праці й поваги до авторських прав.

2. *Структурні підрозділи та уповноважені комісії.* Відповідно до нормативної бази в КДПУ діють стандарти академічної чесності, повага до авторських прав; заборонені плагіат, списування, будь-які форми академічного шахрайства. Популяризацію принципів АД, їх упровадження в освітньо-наукову діяльність КДПУ, наглядову та контролюючу функцію здійснює постійна комісія Вченої ради з наукової роботи і міжнародного співробітництва. Голова комісії – проректор з наукової роботи, склад комісії призначається ректором КДПУ. Організація роботи із запобігання академічного плагіату в роботах здобувачів ВО КДПУ здійснюється через інформування, контроль кафедр, перевірку навчально-наукових і науково-дослідницьких праць здобувачів ВО, оприлюднення робіт здобувачів ВО звітного характеру (магістерські роботи, дисертації) у репозитарії КДПУ.

3. *Інформаційна база.* Основною складовою інформаційної бази КДПУ, яка покликана підвищувати рівень обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності в питаннях АД, є сайт <https://kdpu.edu.ua>, зокрема рубрика «Академічна доброчесність» (<https://kdpu.edu.ua/nauka/akademichna-dobrochesnist/normatyvni-dokumenty.html>), де розміщено нормативні документи, інформаційні та методичні матеріали з інформаційної грамотності, попередження плагіату, корпоративної культури на робочому місці й переваг чесного навчання.

4. *Інструменти впровадження принципів АД.* Задля попередження випадків порушення принципів АД у КДПУ здійснюється інформаційно-консультативне супроводження працівників і здобувачів ВО, а саме:

- проведення науково-методичного семінару для молодих науковців «Академічна доброчесність: від теорії до практики»;
- створення відповідних ресурсів на сайті бібліотеки (Бібліометрика української науки (Google Scholar + Scopus), Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах тощо);
- друк буклетів, які сприяють в опануванні й дотриманні правил АД.

Із 2018 року науково-педагогічні працівники КДПУ беруть участь у науковому стажуванні «Академічна доброчесність», організованому Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD. Під час стажування освітяни мають можливість ознайомитися з європейськими підходами щодо питання наукового плагіату та популяризації академічної доброчесності.

У 2020 році КДПУ долучився до дворічного проєкту «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (AcademicIQ), який упроваджується Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Посольства США в

Україні, Міністерства освіти і науки України, НАЗЯВО. Проект AcademicIQ спрямований на підтримку українських університетів задля розвитку внутрішньої системи забезпечення АД та якості освіти. Зокрема, мова йде про допомогу у створенні ефективної моделі моніторингу якості освіти, виявлення причин порушень принципів АД учасниками освітньо-наукового процесу, надання експертних рекомендацій із вдосконалення якості освіти.

Із 2018-2019 н.р. здобувачі першого (бакалаврського) рівня ВО вивчають дисципліну «Основи академічного письма». Цей курс передбачає формування у студентів навичок академічної культури, академічної грамотності, академічного письма, необхідних для успішного провадження науково-дослідницької роботи в університеті, озброює здобувачів ВО необхідними знаннями щодо особливостей академічної комунікації, основних принципів і фундаментальних цінностей АД й етики академічних взаємовідносин (чесність і порядність, верховенство права, відповідальність та дотримання авторських прав, взаємоповага, толерантність і недискримінація, прозорість і доступність, академічна грамотність, партнерство і взаємодопомога).

Здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії PhD035) під час вивчення дисципліни «Академічне письмо та риторика» розширюють уявлення про репрезентацію концепцій, стратегій і тактик академічного письма, традиції академічного спілкування та міжнародний досвід; правила дотримання АД та заходи щодо попередження й виявлення плагіату.

5. *Інструменти контролю дотримання академічної доброчесності.* Контроль за дотримання принципів АД здійснює постійна комісія Вченої ради КДПУ з наукової роботи і міжнародного співробітництва. Наукові, навчально-методичні, кваліфікаційні та навчальні роботи проходять перевірку на наявність ознак академічного плагіату відповідно до створеної нормативної бази.

Отже, запровадження стратегії АД у КДПУ спрямоване на запобігання проявам порушення її принципів через навчання, створення позитивного, доброчесного освітнього і наукового середовища, що має стати нормою наукової комунікації університетської спільноти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» (редакція від 25.09.2020). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Закон України «Про освіту» (редакція від 16.11.2020). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників КДПУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1-0cbY3YiIF1MWqs6zFrn6w9Uxjr2Tf6x/view?pli=1>.
4. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти КДПУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1z6JqT8fU4UpmZJ3IfnYK5OlOCtUSQv0t/view?pli=1>.
5. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у КДПУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/13M-KMJTuXNQugZzbLT3ba8Ia4hA__ocp/view?pli=1.
6. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/академічна-доброчесність/>.

Бессараб А. О.,
д-р. наук із соціальних комунікацій, доцент
КЗВО «Хортицька національна навальньо-реабілітаційна академія» ЗОР

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД У ГЛОБАЛЬНІЙ СПРАВІ

Доброчесність – одна з християнських чеснот, якої віряни різних країн і різних часів дотримуються з давніх-давен. І саме на втілення в життя принципів академічної доброчесності спрямовані ініціативи різних рівнів:

- міжнародні (Керівництво з добросовісної практики публікації (GPP), Міжнародний комітет редакторів медичних журналів (ICMJE), Міжнародний фонд досліджень освітньої політики (США), Європейська мережа академічної доброчесності тощо);

- національні (зміни в нормативній базі України, зокрема щодо порядку формування наукових фахових видань, порядку присвоєння вчених звань, присудження наукових ступенів, формування репозитарію тощо);

- університетські (положення закладів вищої освіти про академічну доброчесність тощо);

- окремої особистості (виявляється, зокрема, на рівні порядності викладача під час написання власних статей та керівництва науковими роботами студентів).

Хортицька національна академія – комунальний заклад освіти, у якому приділяють увагу вихованню студентської молоді в дусі дотримання принципів академічної доброчесності. На сайті закладу вищої освіти є окремий розділ «Система внутрішнього забезпечення якості освіти» з підрозділом «Академічна доброчесність», де подано «Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності», «Розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності», «Рекомендації щодо запобігання

академічному плагіату», «Кодекс доброчесності», «Декларацію про дотримання академічної доброчесності (студенти)», «Декларацію про дотримання академічної доброчесності (науково-педагогічні працівники)», Інформаційний бюлетень «Академічна доброчесність» [2]. Зокрема, Положення про систему забезпечення якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) в комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради введено в дію Наказом ректора Хортицької національної академії від 27 січня 2020 р. № 33. Усі працівники закладу та студенти ознайомлені із цими матеріалами й мають доступ до них на офіційному сайті закладу. Навчальним планом передбачені дисципліни «Основи наукового дослідження», «Методологія та методика наукового дослідження» тощо, які також передбачають опанування студентами правил належного оформлення результатів власних досліджень і посилань на праці інших науковців. Для студентів регулярно проводять заходи відповідної тематики, зокрема 13 квітня 2020 р. пройшов семінар для здобувачів вищої освіти випускних курсів «Процедура перевірки наукових робіт на унікальність» [1]. На вебсторінці бібліотеки Хортицької національної академії є Репозитарій наукових текстів і Репозитарій кваліфікаційних робіт, які активно поповнюються.

Оригінальність наукових робіт студентів і викладачів (наукові статті, тези доповідей на конференції, курсові, бакалаврські й магістерські роботи, дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата (доктора) наук тощо) перевіряють за допомогою спеціальної системи Unicheck. Це надає змогу прищепити повагу до самостійного виконання досліджень і прагнення ретельно продумувати концепцію власних наукових пошуків та належного оформлення посилань у разі звернення до ідей інших авторів. Лише послідовна цілковита перевірка, без жодних винятків спроможна дати результат у вигляді глибоких переконань особистості щодо

чесного життя, зокрема під час виконання навчальних завдань і наукових досліджень.

На сьогодні існує чимало грантових програм, спрямованих на розбудову системи академічної доброчесності. Так, Хортицька національна академія пройшла за конкурсом і бере участь у проєкті «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти». Її представники вже прослухали в листопаді 2020 р. низку вебінарів: «Основи академічної доброчесності – Міжнародний центр з Академічної доброчесності (фундаментальні принципи академічної доброчесності)», «Погляд на якість освіти з міжнародної перспективи», «Представлення інституційного самооцінювання», «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти: презентація Інструментарію для інституційного аналізу академічної доброчесності та якості освіти»; «Академічна доброчесність у системі внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти». На часі підписання Меморандуму про співпрацю з Американськими радами в межах проєкту Academic IQ та Хортицькою національною академією. Інші працівники Хортицької національної академії долучилися до наукового стажування «Академічна доброчесність» в листопаді – грудні 2020 р. на базі Вищого семінаріуму Духовного університету UKSW, Варшава, у межах якого мали змогу, зокрема, ознайомитися з неоцінним досвідом Університету Менделя в Брно з реалізації програм академічної доброчесності, з методологією оцінювання наукових і студентських робіт з використанням антиплагіатної системи Plagiat.pl.

Так маленькими кроками регіональний заклад вищої освіти впевнено робить свій внесок у вирішення глобальної справи забезпечення якості освіти й академічної доброчесності. У сучасних умовах стрімкого зростання обсягу інформації в просторах мережі інтернет і ускладнення визначення авторства зростає цінність

оригінального інтелектуального продукту, і загальний успіх залежить від кожного з нас.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Запрошуємо на семінар щодо запобігання академічному плагіату. Хортицька національна академія: сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khnnra.edu.ua/2020/04/09/zaproshuyemo-na-seminar-shhodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu/> (дата звернення: 03.12.2020).

2. Система внутрішнього забезпечення якості освіти. Хортицька національна академія: сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khnnra.edu.ua/sistema-vnutrishnogo-zabezpechennya-yakosti-osviti/> (дата звернення: 03.12.2020).

Веремчук О. В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗВО: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Однією зі складових університетської системи забезпечення академічної доброчесності є нормативно-правова база, «яка на системному рівні описує механізми впровадження принципів академічної доброчесності в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності, процедури попередження та боротьби з порушеннями принципів академічної доброчесності» [4]. Відповідно, важливим є обізнаність усіх учасників освітньо-наукового процесу з нормативними документами, в яких відображаються питання академічної доброчесності (АД).

У процесі формування відкритих та загальнодоступних ресурсів, ЗВО мають ознайомлювати здобувачів вищої освіти та науково-педагогічний персонал з нормативними документами щодо АД шляхом розміщення їх на своїх веб-сайтах. Так, у спеціальній рубриці «Академічна доброчесність» заклади розміщують нормативні акти, серед яких базовим є Закон України «Про освіту», у якому визначено поняття АД та вимоги щодо неї учасників освітнього процесу, основні види порушень АД, відповідальність за них, а також і інші закони, які містять окремі норми АД («Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти»).

Окрім того, важливими для висвітлення та дотримання положень щодо АД є нормативні акти Кабінету Міністрів України (КМУ), центральних органів виконавчої влади, що мають у сфері свого підпорядкування ЗВО. Зокрема, це:

постанови КМУ («Положення про Національний репозитарій академічних текстів» від 19.07.2017 № 541, «Порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» від 06.03.2019 № 167), накази Міністерства освіти і науки (МОН) України («Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» від 5.01.2018 № 32, «Про затвердження Регламенту роботи Національного репозитарію» від 04.07.2018 № 707, «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 № 1220, «Деякі питання Національного репозитарію академічних текстів» від 19.10.2018 № 1140), а також листи МОН України, адресовані ЗВО:

- «Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо)» від 15.08.2018 № 111-8681, у якому визначені види та ознаки академічного плагіату;

- «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» від 23.10.2018 № 1/9-650, який надає рекомендації, розроблені у рамках Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP, за підтримки Посольства США, та містить «Розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності» і «Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності»;

- «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності» від 20.05.2020 № 1/9-263, який містить аналітичну записку, де уточнюються питання щодо встановлення факту наявності академічного плагіату, довідок про результати перевірки академічних текстів на ознаки плагіату, ідентифікації самоплагіату, фабрикації і фальсифікації, порушень АД здобувачами вищої освіти.

До того ж, важливими є «Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності», розроблені у рамках однієї із стратегічних цілей Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) щодо формування політики доброчесності наукових досліджень, які були затверджені 29.10.2019 року (протокол № 11 від). Рекомендації надають опис університетської системи забезпечення АД; пояснення Кодексу академічної доброчесності; управління процесом дотримання АД; завдання та функції групи сприяння АД; необхідність створення комісії з АД та комісії з етики та управління конфліктами; відповідальність за дотримання АД та її порушення; порядок перевірки навчальних, кваліфікаційних, науково-методичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату; заходи з порушень АД; підписання учасниками освітньо-наукового процесу Деклярацій про дотримання АД [4].

Вищезначена нормативно-правова база слугує підґрунтям для розробки та впровадження у ЗВО внутрішніх установчих документів, що регламентують основні принципи АД, відповідальність учасників освітнього процесу за порушення АД. Однак, чіткого стандартного переліку таких документів для ЗВО на даний час не розроблено.

Зокрема, згідно з Рекомендаціями НАЗЯВО, базовими нормативними документами у ЗВО мають бути: Кодекс корпоративної культури, Кодекс академічної доброчесності, Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин, Положення Комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами, Положення про групу сприяння академічній доброчесності.

Відповідно ж до Закону України «Про вищу освіту» (Ст. 32) ЗВО зобов'язані «мати внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти, у тому числі

затверджену політику забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності (кодекс академічної доброчесності)» [1].

Отже, для забезпечення якісного дотримання принципів АД у ЗВО необхідним та важливим є розроблення та затвердження Кодексу академічної доброчесності та інших внутрішніх нормативно-правових документів (положень, правил, інструкцій), які мають чітко регламентувати: «види академічної відповідальності за конкретні порушення академічної доброчесності; процедури встановлення і доведення фактів порушень академічної доброчесності; процедури прийняття рішень про академічну відповідальність учасників освітнього процесу, а також органи, що приймають такі рішення; процедури апеляції для осіб, яких звинувачують у порушенні академічної доброчесності» [2]. Також, невід'ємною частиною Кодексу академічної доброчесності має стати Декларація про дотримання принципів АД, ознайомлення з якою має стати обов'язковим для всіх здобувачів вищої освіти та науково-педагогічного персоналу, а підписання ними Декларації зафіксує взяті зобов'язання щодо дотримання Кодексу академічної доброчесності.

Зазначені вище нормативно-правові документи, а також методичні матеріали щодо інформаційної грамотності та попередження плагіату, популяризації принципів АД, що розміщуватимуться на офіційному веб-сайті ЗВО, матимуть важливе значення в освітньому процесі, сприятимуть забезпеченню якості освіти та позитивному Інтернет-іміджу закладу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.01.2014 № 1556-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#n211>.

3. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності : лист МОН № 1/9-263 від 20.05.2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/73710/.

4. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності : затверджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29 жовтня 2019 року / Нац. агентство із забезпечення якості вищої освіти. 2019. 19 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/>.

*Вінтонів Х. М.,
канд. іст. наук, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Одним із найважливіших завдань української освіти є промоція академічної доброчесності (далі – АД) серед усіх учасників освітнього процесу. Формування доброчесної академічної спільноти є можливим лише за умови, якщо всі учасники правильно розуміють поняття академічної етики і прагнуть її дотримуватись у своїй діяльності.

АД є складовою корпоративної культури в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, яка регулюється низкою документів. Так, у 2012 р. розроблено «Етичний кодекс викладача і студента» з метою недопущення порушень прав та свобод студентів і викладачів під час реалізації навчального процесу [1], а у 2019 р. «Положення про академічну доброчесність працівників та здобувачів вищої освіти ІФНТУНГ» для створення системи дотримання АД педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти [4]. Також принципи АД закладені у Статуті ІФНТУНГ, Положенні про внутрішнє забезпечення якості освіти та Положенні про організацію освітнього процесу.

З лютого 2020 р. в університеті діє відділ забезпечення якості освіти, який здійснює контроль процесів, що забезпечують академічну репутацію та свободу. Працівники відділу надають консультативну та науково-методичну допомогу, проводять інформаційні заходи та опитування серед працівників ІФНТУНГ та здобувачів вищої освіти. Принципам академічної етики студенти навчаються протягом першого курсу на заняттях з дисципліни «Основи академічного письма».

Фундаментальними цінностями АД відповідно до Міжнародного центру академічної доброчесності (ICAI) є чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та відвага [6]. Однак підготовка фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (спеціалізація «Документознавство та інформаційна діяльність») передбачає певні особливості у цій сфері. Діяльність документознавця пов'язана насамперед з документами, тому правильність оформлення документації, дотримання норм етичної поведінки та рівень культурного розвитку фахівця значною мірою впливають на імідж організації. Інформаційна діяльність також передбачає дотримання етичних норм під час одержання, використання, поширення й зберігання інформації.

У своїй професійній діяльності фахівці з інформаційної, бібліотечної та архівної справи повинні також дотримуватись Кодексу етики архівістів (Code of Ethics for Archivists) та Кодексу етики ІФЛА для бібліотекарів та інших інформаційних працівників (Code of Ethics for Librarians and other Information Workers).

Кодекс етики архівістів прийнятий Генеральною Асамблеєю Міжнародної ради архівів (ICA) у 1996 р. у Пекіні. Він містить 10 принципів, які встановлюють етичні норми поведінки для професії архівіста [2]. Документ охоплює різні напрями роботи архівіста, від забезпечення доступності і відкритості архівних документів, збереження автентичності документів до неупередженого обслуговування всіх користувачів та удосконалення своєї професійної майстерності.

У 2012 р. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) затвердила Кодекс етики ІФЛА для бібліотекарів та інших інформаційних працівників, який пропонується як набір етичних положень і рекомендується для використання кожним бібліотекарем та інформаційним працівником як керівництво до дії. Цей документ визначає такі шість принципів: 1) доступ до інформації; 2) відповідальність щодо особистості та суспільства; 3) приватність, таємниця та прозорість; 4) відкритий доступ та інтелектуальна власність; 5) нейтральність,

особиста чесність і професійні навички; 6) взаємини з колегами та працедавцями [3].

Участь бібліотек у популяризації та впровадженні принципів АД, зазвичай здійснюється у таких напрямках: 1) викладання окремих тем навчального курсу з основ академічного письма; 2) освітні заходи (надання рекомендацій, консультацій і тренінгів з питань АД); 3) надання доступу до систем виявлення текстових збігів / ідентичності / схожості; 4) підтримка та супровід репозитарію відкритого доступу; 5) проведення дискусій щодо АД; 6) популяризація АД; 7) проведення досліджень з питань АД [5, с. 4].

Проведений аналіз показав, що в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу відбувається поступове впровадження принципів АД. Для фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи дотримання цих принципів є невід’ємною частиною їхньої професійної діяльності, оскільки бібліотеки, архіви та інформаційні центри повинні відігравати важливу роль у формуванні культури академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етичний кодекс викладача і студента. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nung.edu.ua/files/attachment_news/etic_codex.pdf.

2. Кодекс етики архівістів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/kodex.pdf>.

3. Кодекс етики ІФЛА для бібліотекарів та інших інформаційних працівників. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ifla.org/files/assets/faife/codesofethics/ukrainiancodeofethicsfull.pdf>.

4. Положення про академічну доброчесність працівників та здобувачів вищої освіти ІФНТУНГ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B9-G8eRpotzaVHlsUzNoTFVPWGMtcFNCQ1I1d243dDFoLVlr/view>.

5. Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності : рекомендації / О. Бруй, Л. Савенкова, С. Чуканова. – Київ : Українська бібліотечна асоціація, 2019. – 16 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ula.org.ua/images/uba_document/publications/AI_Profil_2019.pdf.

6. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://live-academicintegrity.pantheonsite.io/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf.

Voropai O.,
*Ph. D., Associate Professor, Marketing and Business Management Department
National University «Kyiv-Mohyla Academy», Kyiv, Ukraine*

USING SOCIAL MEDIA TO COMMUNICATE THE PROBLEM OF ACADEMIC INTEGRITY: UNIVERSITIES' PERSPECTIVE

Teachers and educational experts have recently paid much attention to the problem of academic integrity, fostering a wide discussion of the problem. But unfortunately, the dispute is mostly limited to the tertiary education environment, therefore leaving the problem out of the sight of the general public. But as the scholastic dishonesty issue is a global concern (67 % of Ukrainian student as well as 68 % of American undergraduate students admit cheating on tests and written assignments (ICAI Statistics, 2015; Artyuhov & Finikov, 2016, p.21), we suggest making it one of the important points of the universities' communication policy and making it public through social media (SM). Let's see why communication is important, what is its current level in Ukraine and how it can be improved.

Academic honesty is not just a characteristic of the educational process, it's also a result - a part of the educational service provided. And as part of such a service, it increases the university's competitive advantage (Artyuhov & Finikov, 2016) and should be made public. Universities, that choose to widely communicate the AI issue, promote the idea and values of academic honesty, demonstrate their intolerance towards corruption and plagiarism will improve their value chain and competitive position on the market. Nannerl O. Keohane emphasized the need to increase the awareness of AI issues as one of the priorities of the educational community (The Fundamental Values of Academic Integrity, 1999). All the Colleges' Chief academic affairs officers (CAOs) in the research conducted by Boehm, Justice, and Weeks (2009) identified the efforts to communicate and discuss the College's policy on AI through different channels as being qualitatively

effective. The Scorecard in Academic Integrity Development (SAID) presented by I. Glendinning (2017) defines «transparency, openness, maintaining institutional data, effective communications at all levels» as one of the characteristics of well-designed academic integrity policies at the University (Glendinning, 2017, p. 28).

Keeping in mind that different levels of communication should incorporate different stakeholders outside the University campus (future applicants, employees, the public), social media platforms seem to us as being one of the most effective and efficient communication channels. This type of owned media can be created and administrated by the University, letting you reach your audience free of charge. In our previous research (Voropai, Pichyk, & Chala N., 2019) we have outlined the 4 main social media characteristics that make them a convenient tool for value co-creation: familiarity, equality, experience, and self-sufficiency (FEES).

But despite all the advantages, the problem of AI is still poorly covered in SM. Let us have a look at the recent AI communication of the 6 leading Ukrainian universities (QS World University Rankings, 2020) during the years 2019-2020 on their official Facebook pages (see Table 1). We have monitored the words «plagiarism» and «academic integrity» (both in Ukrainian).

Sumy State University turned out to be the most active on these topics with 13 posts for the last 2 years. The fans of KPI demonstrated the highest level of activity. But none of the 31 posts analyzed did not cause any significant discussion in the comments.

Main AI aspects, covered in the posts, were as follows:

- Meetings/roundtables/conferences/cooperation announcements
- Webinars
- Online AI courses adverts
- Students polls
- Reposts of students' media about AI

Table 1.

**AI communication statistics through Facebook for Ukrainian universities,
January 2019-October 2020**

Metric/University	NTSU¹	KPI²	LPNU³	SSU⁴	KhNU⁵	KHPI⁶
Facebook						
Posts	6	1	5	13	5	1
Average interactions per post	78	72	16.6	17.5	38	28
Average comments per post	4	0	0	1	0.8	0
Interactions per 1000 fans per post	3.77	12.17	1.2	5.26	2.28	6.38

¹National Taras Shevchenko University (NTSU), Kyiv: <https://www.facebook.com/kyiv.university>;

² National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute” (KPI), Kyiv: <https://www.facebook.com/ntuu.kpi/>;

³ Lviv Politechnic National University (LPNU), Lviv: <https://www.facebook.com/lvivpolytechnic>;

⁴ Sumy State University (SSU), Sumy: <https://www.facebook.com/sumdu.ua>;

⁵ Kharkiv National University VN Karazin (KhNU), Kharkiv: <https://www.facebook.com/Karazin.University>;

⁶ National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”: <https://www.facebook.com/ntu.xpi>;

Universities’ social media communication policy should be an integrated part of their overall AI strategy. But we would like to suggest several characteristics that could stir up the discussion of the AI problems:

- Informative: encourage lecturers and librarians give info about academic resources and databases access
- Debatable: ask stakeholders their view on acute AI questions
- Visual: publish parts of the on-line courses, AI infographics, citation rules
- Open: comment cases of academic misconduct
- Integrated: share, comment, and like AI-related posts of others

This list is far from being complete. But the idea is to rethink the communication of AI and make it multilateral; to encourage all stakeholders to speak freely about

academic honesty and misconducts; to combine forces of separate departments and different audiences in promoting AI in education and beyond.

REFERENCES:

1. Glendinning, I. (2017). Scorecard for Academic Integrity Development: Benchmarks and evaluation of institutional strategies. Plagiarism Across Europe and Beyond - Conference Proceedings, 25-34. Retrieved from http://academicintegrity.eu/conference/proceedings/2017/Glendinning_Scorecard.pdf.
2. Boehm, P. J., Justice, M., & Weeks, S. (2009). Promoting Academic Integrity in Higher Education. *Community College Enterprise*, 15(1), 45-61. Retrieved from <https://www.schoolcraft.edu/pdfs/cce/15.1.45-61.pdf>.
3. Voropai, O., Pichyk, K., & Chala N. (2019). Increasing competitiveness of higher education in Ukraine through value co-creation strategy. *Economics and Sociology*, 12(4), 214-226. doi:10.14254/2071-789X.2019/12-4/14.
4. QS World University Rankings. (2020). Retrieved from <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020>.
5. ICAI Statistics. (2015). Retrieved from ICAI: <https://www.academicintegrity.org/statistics/>.
6. Artyuhov, A., & Finikov, T. (Eds.). (2016). Академічна чесність як основа сталого розвитку університету (Academic Integrity As A Fundamental For Sustainable Development). Kyiv: Takson.
7. The Fundamental Values of Academic Integrity. (1999). Illinois: Duke Univ., Durham, NC. Center for Academic Integrity. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED452778.pdf>.

*Гавриш Н. С.,
д-р. юрид. наук, професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Законодавство України про освіту ґрунтується на Конституції України, де гарантується право кожного на освіту та складається із Закону України «Про освіту», а також спеціальних законів – закони України «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», інших актів законодавства у сфері освіти і науки та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Підвищення ефективності системи освіти і якості послуг, що надаються освітніми організаціями, у значній мірі залежить від відповідального ставлення всіх учасників освітніх відносин до дотримання і виконання правових норм, діючих в цій сфері. Цілком логічним та закономірним стало правове закріплення інституту академічної доброчесності та відповідальності за її порушення в освітньому законодавстві України [1].

Стаття 42 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII закріпила визначення поняття «академічна доброчесність» – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Дотримуватися академічної доброчесності мають обидві сторони освітнього процесу.

Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, а також студенти, здобувачі, посиляючись на джерела інформації, якщо використано сторонні ідеї, розробки, твердження, відомості повинні дотримуються норм законодавства про авторське право й суміжні права. Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники повинні надавати достовірну інформацію про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність, результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності. Контролювати дотримання академічної доброчесності студентами, здобувачами, які повинні самотійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання, за винятком деяких осіб із особливими освітніми потребами, ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Важливу роль у навчальному процесі відіграє об'єктивне оцінювання результатів навчання студентів та здобувачів. У правовій нормі ст. 42 ч. 4 Закону України «Про освіту» звертається увага лише на один чинник несправедливого оцінювання «необ'єктивне оцінювання» [1]. «Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти», що є прямим порушенням академічної доброчесності.

Вдосконалення і зміна методів оцінювання є потужним важелем поліпшення процесу навчання у цілому та насправді для якіснішого оцінювання слід розв'язувати увесь комплекс питань. Ускладнення і формалізація вимог до вищої освіти – чинник збільшення частки робочого часу та ресурсів викладачів і студентів, що відведені на безпосереднє оцінювання. Від інструментів оцінювання залежать способи роботи студентів та здобувачів із матеріалом.

Виділяють наступні принципи оцінювання:

НАДІЙНІСТЬ. Завдання мають давати оцінки, подібні у різних викладачів й зіставні в часі. Себто різні викладачі мають давати тій самій роботі подібну оцінку,

а один й той самий викладач має подібно оцінювати ту саму роботу зараз і за кілька місяців (років).

ВАЛІДНІСТЬ. Завдання мають оцінювати визначені результати навчання. Наприклад, тест із варіантами відповідей зазвичай є низьковалідним методом оцінки практичних навичок, а підготовка реферату не є валідною для оцінки жодного корисного результату навчання.

ЕФЕКТИВНІСТЬ. Завдання мають підштовхувати студентів до глибокого, якісного, вдумливого навчання.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ. Студенти мають мати рівні можливості демонструвати результати свого навчання. Слід підтримувати студентів із особливими освітніми потребами, надавати альтернативні завдання тим, хто цього потребує (наприклад, письмове або групове завдання для тих, хто не може виступати перед аудиторією).

ПРАКТИЧНІСТЬ. Методи оцінювання мають бути розраховані на наявну у викладачів і студентів кількість часу. Наприклад, студентам має бути відведено достатньо часу в програмі дисципліни на підготовку курсової роботи певного обсягу; надання зворотного зв'язку на письмові роботи студентів потребує великих витрат часу викладачів, що може бути суттєвою перепорою до такої роботи.

ПРОЗОРИСТЬ. Інформація, правила, вимоги до оцінювання мають бути чіткими, детальними, логічними і доступними для всього персоналу, викладачів, студентів, зовнішніх стейкхолдерів. Це важливо, зокрема, для успішної акредитації програм.

ВСТАНОВЛЕННЯ АВТОРСТВА. Завдання мають містити чіткі свідчення того, що вони виконані тією особою, яка мала їх виконувати. Це є недопущення плагіату, але також, наприклад, правильне урахування внеску кожного учасника студентської міні-групи до виконання групового завдання [3].

Перелічений перелік принципів далеко не повний, однак дає уявлення про роль у навчальному процесі, яке відіграє об'єктивне оцінювання для покращення результатів навчання студентів та здобувачів. Тому, пропонуємо поповнити перелік

вищезазначених принципів – принципом САМООЦІНКИ. Поповнення переліку принципом САМООЦІНКИ сприяло б урізноманітненню методів оцінювання. Вважаємо, що саме найбільше досягнення – це вміння оцінити сам себе та свою доброчесність.

Виходячи з вище перелічених принципів, можна погодитись з Євгеном Ніколаєвим, автором статті «Як підвищити якість оцінювання?», що «жоден метод оцінювання не є досконалим з точки зору всіх цих принципів і не підходить однаково добре для кожного студента й викладача. Тому вибір методів оцінювання – це завжди пошук балансу між перевагами і вадами методів із урахуванням ресурсів, доступних для організації й проведення оцінювання» [3].

Законодавством встановлено, що порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження

оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог освітнього Закону та спеціальних законів.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права: ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження; особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності; знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності; оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

Форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами. За дії (бездіяльність), що освітнім Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом. Однак, даний

Закон чітко не вказує до, якого саме виду відповідальності може бути притягнута особа за порушенням академічної доброчесності. Адже в Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України не встановлено санкцій за порушенням академічної доброчесності. Тому, на сьогодні ми можемо застосовувати лише норми Закону України «Про освіту», спеціальних законів та/або внутрішніх положень закладу освіти про притягнені до академічної відповідальності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна відповідальність здобувачів освіти: нові положення законодавства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Akad.vidpovid.zdobuvachiv-osviti.pdf>.
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380..
3. Ніколаєв Євген «ЯК ПІДВИЩИТИ ЯКІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ?» Інформаційний бюлетень Випуск № 7 Квітень 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.skeptic.in.ua/bulletin/>.

*Глушковецький А. Л.,
канд. іст. наук, доцент, декан історичного факультету
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ЧИ МОЖЛИВИЙ ПЕРЕТИН ПАРАЛЕЛЬНИХ ПРЯМИХ?

Tamdiu discendum est quamdiu vivis (треба вчитися все життя). Сьогодні давній латинський вислів актуальний як ніколи. Сучасний світ стрімко змінюється та породжує нові виклики для освітньої галузі. Набутих у закладі вищої освіти знань фахівцю вистачає на дуже короткий проміжок часу. Тому сучасна освітня система має виробляти в студента прагнення перманентного навчання у будь-якому віці, надавати максимально можливі уміння та навички для старту професійної кар'єри. У цьому контексті важливим є чіткий баланс між формальною, неформальною, інформальною освітою, а визначальним фактором – академічна доброчесність усіх учасників освітнього процесу. Водночас їх гармонійне поєднання можливе за умов виваженої політики в галузі освіти, високої професійності викладачів, величезної мотивації студентів та інших чинників, що прямо чи опосередковано впливають на освітній процес. Наразі можемо констатувати, що в Україні, попри певні зрушення, питання формування академічної доброчесності перебуває в припочатковій стадії та насамперед сприймається як боротьба з плагіатом в науковій сфері. Популяризація освітнього аспекту академічної доброчесності значно відстає від наукового. Відзначаємо, що за нашими спостереженнями, це характерно не лише для України, а й інших країн.

До позитивів українського досвіду впровадження домінант академічної доброчесності в освітньо-науковий простір держави відносимо чітке законодавче визначення цієї дефініції. Так, відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту»: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених

законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3]. У цій же статті закону досить детально унормовано питання дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти, визначено види порушень академічної доброчесності та можливі санкції. Проте імплементація цих норм в освітнє та наукове середовище України процес болісний, тривалий і виходить далеко за межі освітньої та/чи наукової діяльності.

По суті українська освіта та наука крокують з академічною доброчесністю паралельними курсами, але далеко не завжди перетинаються. Тому сьогоdnішній стан академічної доброчесності в Україні можна розглядати і трактувати як глибоку кризу. Її причини є багатогранними і виходять далеко за межі освітньо-наукової сфери, швидше сама модель розвитку освіти та науки в Україні є продуктом наявних суспільних відносин. Спробуємо означити головні, на наш погляд, причини кризових явищ.

Констатуємо, що українська система вищої освіти не корелює із потребами ринку праці, натомість є гігантський суспільний запит на так звані престижні професії, насамперед юристів, менеджерів та економістів. З іншого боку чимало абітурієнтів також вступають за принципом: «куди-небудь, але на бюджет». Такі підходи не найкращим чином впливають на мотивацію студента до оволодіння фаховими компетентностями і, як наслідок, негативно позначаються на готовності дотримуватися принципів академічної доброчесності. Водночас заклади вищої освіти орієнтовані на кількісні показники студентського контингенту і часто матеріально зацікавлені розвивати кон'юнктурні, а не потрібні для ринку праці спеціальності. Це зумовлює послаблення освітніх вимог до вступників та

здобувачів вищої освіти, що своєю чергою негативно відбивається на дотриманні норм академічної доброчесності.

Не менш важливою проблемою є кількісний, а не якісний підхід до оцінювання наукових здобутків науково-педагогічних кадрів закладів вищої освіти. Наукова робота, як будь-який творчий процес, має етапи піднесення та затухання, залежно від різних суб'єктивних та об'єктивних чинників. Проте український викладач для виконання ліцензійних вимог, а відповідно збереження робочого місця, зобов'язаний систематично і ритмічно продукувати певну кількість публікацій в обсягах друкованих аркушів, що іноді призводить до імітації науки та посилює загрози академічного плагіату, зокрема самоплагіату. Водночас недостатнє матеріально-технічне забезпечення наукової діяльності та низький рівень заробітної плати демотивують наукового-педагогічних працівників до дотримання принципів академічної доброчесності.

Ще однією причиною поширення проявів академічної недоброчесності є таке позитивне явище як розвиток нових інформаційних технологій, мережі інтернет, широкі можливості доступу до результатів наукових досліджень та інформації загалом. Це значно полегшило копіювання чужих праць та призвело до розвитку бізнес-проектів, так званих «млинів дисертацій» з написання (найчастіше компілювання) та продажу різноманітних робіт як студентського рівня, так і дисертаційних досліджень.

Існує також чимало інших причин, які спонукають здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників до проявів академічної недоброчесності, які зокрема детально розглянуто у статті Ірини Варави [1]. Важливо, що означена проблема в Україні не лише актуалізується та досліджується, а й робляться реальні кроки для популяризації академічної доброчесності в освітньо-науковому середовищі.

Чи можна повністю побороти явище академічної недоброчесності в Україні? Навряд хтось візьме на себе відповідальність ствердно відповісти на це питання. Однак значно знизити її масштаби та зробити аномалією освітньо-наукової діяльності цілком можливо. Реальні кроки для цього чітко прописані у аналітичній записці експертів урядово-громадської ініціативи «Разом проти корупції» Ірини Єгорченко та Михайла Серебрякова, опублікованій у вересні 2018 р. [2]. На наш погляд, врахування низки конкретних рекомендацій запропонованих експертами, які спрямовані на послаблення бюрократизації української освіти та науки, створення належних умов для формування засад академічної доброчесності, починаючи з молодшої школи, і, водночас, створення значних перепон для можливих випадків недоброчесності, значно б покращили ситуацію. Проте їх реалізація потребує докорінних змін у багатьох сферах освіти та науки, тому навряд чи буде здійснена у найближчій перспективі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

4. Варава І. Причини існування академічної недоброчесності студентства в сучасному освітньо-науковому просторі та шляхи її подолання // Актуальні питання гуманітарних наук. – Вип 33. – Т.1. – 2020. – С.273-278.

5. Єгорченко І., Серебряков М. Аналітична записка. Академічна доброчесність. Аналітичний звіт та рекомендації. USAID. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analychna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf>.

6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145 – VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

*Григор'єва Х. А.,
д-р. юрид. наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Чинне освітнє законодавство приділяє багато уваги поняттю академічної доброчесності, встановлюючи термінологічні ознаки та чіткі вимоги щодо її дотримання. Цей тренд прийшов до України разом з євроінтеграцією та свідчить про перехід до наступного етапу розвитку освіти та науки, а також новий рівень управління цими процесами. Разом з тим, не можна сказати, що академічна доброчесність як певний набір етичних принципів є суто сучасним надбанням. Скоріше, розвиток технологій, прогресуюче масштабування інформації, зростання кількості вчених та освітян у світовому контексті винесли проблематику академічної доброчесності на якісно новий рівень.

У своєму дослідженні ми ставимо за мету розкрити один цікавий аспект академічної доброчесності, що є – на відміну від самої такої доброчесності – сучасним цивілізаційним проявом. Мова йде про політичний вимір порушень академічної доброчесності. Протягом останніх років світом прокотилася хвиля гучних плагіатних скандалів. Можемо нагадати кілька найбільш відомих прикладів. Так, у 2011 році голова оборонного відомства Німеччини Карл-Теодор цу Гуттенберг подав у відставку у результаті скандалу із плагіатом, знайденим в його дисертації. У 2012 році президент Угорщини Пал Шмітт пішов у відставку після того, як в його докторській дисертації, захищеній у 1992 році, було знайдено плагіат. У 2018 році міністр праці Чехії Петр Крчал подав у відставку у зв'язку з виявленням плагіату в його дипломному дослідженні. У тому ж році чеський міністр юстиції Тетяна Мала теж подала у відставку з цієї причини. У 2018 році міністр охорони здоров'я Іспанії Кармен Монтон подала у відставку у результаті

виявлення плагіату в її дипломній роботі. Крім того, звинувачення у плагіаті ставали також перепорою для заняття політичної посади. Наприклад, у 2017 році журналістка Моніка Кроулі відмовилася від посади у відділі стратегічних комунікацій в адміністрації президента США у зв'язку зі звинуваченнями у плагіаті.

Особи, звинувачені у певних проявах академічної недоброчесності, намагаються зберегти гідність на тлі понесених іміджевих втрат. Погіршення репутації такого посадовця чи політика відбувається тому, що суспільство сприймає факт його академічної недоброчесності як несумісний із зайняттям посади. Тобто ми бачимо цікаву особливість, а саме: формування прив'язки професійності посадової особи до її особистих якостей у суспільному сприйнятті. Якщо у деяких випадках такий зв'язок є очевидним (наприклад, у випадку відставки міністра освіти), то в інших випадках очевидного професійного зв'язку не спостерігається (як у випадку з відставкою міністра оборони). Саме тому питання, чи може стати академічна недоброчесність на заваді якісному виконанню професійних функцій високопосадовців та політиків, вирішується у кожному суспільстві по-різному.

У сучасних умовах академічна доброчесність демонструє ознаки переростання у засіб політичного впливу. Однак характерно, що такий засіб не є універсальним. Його дієвість залежить від ментальності та підготовленості конкретного суспільства.

Менталітет суспільства – це дуже складний та неоднозначний феномен. Оскільки це не є нашою метою, ми не заглиблюватимемося у вивчення цього поняття. Однак цікаво, що плагіатні скандали здебільшого відбуваються в європейських країнах. Це відбувається передусім тому, що суспільство сприймає цей головний посил – несумісність високої посади із виявленими фактами

академічної недоброчесності. В інших суспільствах, в яких панують інші традиції та побудована інша система цінностей, академічна доброчесність не відіграє подібну вагому політичну роль.

Підготовленість суспільства – це свого роду втілення прецедентного ефекту, а саме: в європейському суспільстві вже склався певний шаблон реакції на відповідні ситуації. Наприклад, один із перших плагіатних скандалів – щодо німецького очільника оборонного відомства – був досить гучним та тривалим, а канцлер намагалася відстояти члена своєї команди, наполягаючи на тому, що вона брала на роботу міністра, а не наукового радника [1]. Тобто у той момент, коли типового шаблону суспільної реакції та поведінки політика ще не було закріплено, робилися спроби протистояння суспільному осуду. Однак наразі такий типовий шаблон «виявлення плагіату – суспільний тиск – подання у відставку» в європейському суспільстві вже досить міцно вкорінений.

У зв'язку з цим вважаємо, що вагомість порушень академічної доброчесності в ролі політичного фактору залежить не стільки від жорсткості законодавства, скільки від суспільного сприйняття цих явищ. Така узагальнена суспільна реакція стає результатом тривалої культивування відповідних цінностей. Для суспільної свідомості дотримання академічної доброчесності стає нормою, яка не суперечить іншим цінностям у загальній аксіологічній системі.

Якщо спроектувати ці міркування на українські реалії, то можна запропонувати кілька тез. По-перше, у суспільній свідомості сучасної України академічна доброчесність як політичний фактор проявляється слабо та не має значної ваги. По-друге, можна констатувати наразі низьку готовність суспільства сприймати виявлену недоброчесність як несумісну із високими державними посадами. Слід погодитися із тим, що наразі для пересічного українця факти про непроставлені посилання у наукових роботах певного посадовця не викликають

того ступеня осуду, який був би здатен перерости у суспільний тиск та примус до відставки. При цьому активізація процесу популяризації знань про академічну доброчесність в освітньому середовищі, на нашу думку, стане каталізатором поступових змін і в суспільній свідомості.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Каневський Д. Скандал довкола дисертації завершився відставкою міністра оборони ФРН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://p.dw.com/p/10R8E> (дата звернення: 04.12.2020 року).

*Гуртовенко Н. В.,
канд. психол. наук, старший викладач кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Академічна етика означає академічну чесність та передбачає, що здобувачі освіти та педагоги слідуєть кодексу честі, довіри, поваги та несуть відповідальність за свою діяльність (публікація робіт, наукових досліджень), в результаті розвитку якої університети можуть вносити реальний внесок у побудову сучасного суспільства. Питання дотримання принципів академічної доброчесності в закладах освіти особливо актуальне із наступних причин [1].

Кожен викладач у своїй діяльності досить часто на практиці зустрічається із різними проявами академічної недоброчесності, і, як наслідок, задається питанням про те, які мотиви такої поведінки здобувачів освіти, з яких причин виникає така поведінка та яким чином можна виправити або ж не допустити виникнення таких ситуацій.

Якщо взяти за основу переконання про те, що більша частина здобувачів освіти мають внутрішню мотивацію до навчання, бажають пізнавати щось нове, то в такому випадку зовнішній контроль та загроза покарання не єдиний спосіб запобігання академічної недоброчесності здобувачів освіти. Тому виникає необхідність виявлення причин, що спонукають навіть мотивованих здобувачів освіти до навчального обману.

У роботі В. С. Хорешман і О. Н. Черноморовой використовується термін «псевдонавчальні стратегії», під яким автори розуміють навчальну діяльність здобувачів освіти, спрямовані не на виконання завдання з метою отримання знань, а лише на отримання формальних результатів, що підлягають контролю та оцінювання. Імітацією навчально-пізнавальної діяльності здобувачі освіт, як

правило, в тому випадку, коли не можуть знайти спосіб вирішення завдання або, коли вважають завдання непосильним для себе [3].

Також, здобувачі освіти можуть свідомо уникати виконання навчального плану через його неприйняття, коли завдання, поставлене викладачем, не набуло «особистісного сенсу», не стало власним, тоді реалізується псевдоадаптивна поведінка здобувача освіти. Згідно з визначенням Д. В. Колесова, псевдоадаптація – це поєднання зовнішньої пристосованості до зовнішніх обставин з негативним ставленням до її норм та вимог [4].

В деякій мірі, можна погодитися із думкою Д. А. Севостьянова, який зазначає, що академічну недоброчесність необхідно розглядати як симптом, що відображає невідповідність традиційних форм навчання актуальній ситуації в освіті та суспільстві в цілому [2].

З метою перевірки припущення про те, що здобувачі освіти не дотримуються принципів академічної доброчесності, було проведено опитування. Більшість здобувачів зазначили, що не дотримуються академічної етики, коли зустрічаються із завищеними педагогічними вимогами, вважаючи, що навчальна програма не занадто складна та об'ємна, але висуваються завищені вимоги.

Таким чином, більшості здобувачів освіти під силу навчатися чесно, але навчальна мета не завжди приймається як особиста. Із більшою ймовірністю здобувачі освіти використовують псевдонавчання стосовно дисциплін, сенсу вивчення яких не розуміють, навіщо виконувати певні завдання. Витрачений час краще було б присвятити більш цікавим та важливим для себе заняттям.

В якості найбільш популярних причин недобросовісної поведінки виділяються наступні: проблеми із розумінням навчального матеріалу, не цікавий матеріал або предмет, великий обсяг завдань та обмежений час на їх виконання.

Ще однією причиною незадовільних етичних відносин між викладачем та здобувачем освіти є перевантаження навчальних планів, яка не сприяє інтелектуальному розвитку молоді людини, позбавляючи можливості творчого розвитку.

Для боротьби з недотриманням принципів академічної доброчесності здобувачів освіти необхідний комплекс заходів, який повинен включати не тільки суворий контроль та неминуче покарання, а й розвиток інтересу до змісту навчальної дисципліни (демонстрація зв'язку навчальних завдань з практичними завданнями за профілем підготовки); детальне пояснення до виконання завдань, розробка чітких, прозорих критеріїв оцінювання; планування обсягу навчальних завдань та часу на їх виконання з урахуванням рівня знань та умінь здобувачів освіти; розробка нестандартних завдань, підтримка дослідницької, творчої активності.

Перераховані причини не тільки спотворюють взаємини між здобувачем освіти та викладачем, а й суттєво впливають на навчальний процес в цілому, знижуючи якість навчання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рашкевич, Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. - 168 с.
2. Севостьянов Д. А. Плагиат в современном образовании: беда или симптом? // Высшее образование в России. 2017. № 3. С. 17–25.
3. Хорешман В. С., Черноморова О. Н. Псевдоучебные стратегии студентов как педагогическая проблема // Современные проблемы науки и образования. 2016. № 3. С. 351.
4. Юмашева И. А. Педагогические технологии, способствующие повышению адаптационных возможностей будущего специалиста в образовательном процессе // Интеллект. Инновации. Инвестиции. 2012. № 4. С. 211–219.

*Демидчук Л. Б.,
канд. техн. наук, доцент кафедри товарознавства та експертизи в митній справі
Львівський торговельно-економічний університет*

ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ ТА ПРОЯВУ ДІЙ З АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна несумлінність, нечесність або академічна недоброчесність – це будь-який тип шахрайства або обману, який пов’язаний з науковою та освітньою діяльністю. На сайті Європейського наукового фонду зазначається, що шахрайство в науці включає в себе наступні види проступків: фабрикацію (вигадування даних), фальсифікацію даних (маніпулювання ними для виробництва вигаданих наукових результатів) і плагіат (подання роботи інших дослідників як своєї власної). Немає точних статистичних даних про поширеність цих явищ в міжнародному науковому співтоваристві – за різними оцінками від 0,1 до 1 % дослідників роблять шахрайські дії і можливо від 10 до 50 % вчених бувають задіяні в сумнівних діях [1]. Дослідження ступеня поширеності неетичної поведінки серед дослідників нечисленні, проте, для України з обрання вектору європейського розвитку ця проблема є досить актуальною. Різноманітність практик академічної недоброчесності дозволяє говорити про масштаби проблеми. Плагіат перетворився в істотну проблему для вищої освіти більшості країн світу. За оцінками фахівців частка самостійних робіт, які мають очевидні ознаки плагіату, досягає 70 %, а іноді і більше [2].

За характерними ознаками причини та умови появи та існування явища академічної недоброчесності поділяють на об’єктивні та суб’єктивні. Перші з них вважають пов’язаними з соціально-економічними негараздами в суспільстві. Другі – з особливими особистості, її ціннісними орієнтаціями та етичними установками [3].

Серед об'єктивних причин академічної недоброчесності називають порушення функцій економічних та соціальних інститутів (дисфункції) або так звані «інституційні пастки» [4].

До суб'єктивних причин переважна більшість фахівців відносять небажання дотримуватись особистої етики на фоні масової неправдивості в суспільстві (плагіат в роботах можновладців, махінації під час видавничої діяльності, свідоме введення в оману аж до прямого шахрайства у галузях освіти, науки тощо). Поряд із цим, вважаємо обґрунтованим рівневе групування цього явища за змістом причин його появи та існування. Тобто, серед причин академічної недоброчесності виокремлюють: соціально-економічні (1), соціально-психологічні (2), культурно-виховні (3), організаційно-управлінські (4) та причини інформаційно-технологічні (5) [3]. Всі вони взаємопов'язані та доповнюють одна одну.

Серед причин (1) групи слід назвати низьку престижність роботи у сфері наукових досліджень та розробок, мізерне фінансування повноцінних наукових досліджень, придбання необхідної техніки, приладів і обладнання, комп'ютерного забезпечення тощо. В цьому ряду причин згадують і про низьку заробітну платню викладачів і науковців, недостатність часу та можливості якісної перевірки наукових робіт, результатом чого можлива поява думки, що плагіат може пройти непоміченим.

До (2) групи причин можна віднести прояви «хибної» пріоритетності у ставленні до певних напрямків наукових досліджень. Усвідомлення їх непотрібності, формальності, відірваності від практики та ін. Тобто відсутність мотивації на оригінальні роботи та прикладні дослідження що спонукає використання плагіату, фальсифікації та прояву інших форм академічної недоброчесності.

Серед причин (3) групи можна назвати відсутність навчальних дисциплін та практичної підготовки для появи навичок написання науково-дослідних робіт,

тобто неготовність до самостійної інтелектуальної, розумової та аналітичної діяльності, відсутність навичок роботи з літературними джерелами, коректного цитування вихідних джерел інформації. Сюди можна додати низьку морально-етичну культуру, недотримання принципових положень кодексів етики, переорієнтація моральних норм, зосередження на кінцевих результатах, а не на формуванні навичок та компетенцій використання знань в отриманих результатах досліджень.

Група причин (4) ланки містить складові інституційного примусу та бюрократії, зниження вимог при прийманні абітурієнтів до навчального закладу, наслідком чого для певної групи «слабких» студентів, академічне шахрайство становиться єдиним способом отримання диплому. Головною причиною при цьому є відсутність жорсткого контролю за фактами прояву академічної недоброчесності з боку працівників навчального закладу, байдужість викладачів, які не ставлять перед студентством питань пріоритетності оригінальності та унікальності виконаного тексту. Першочергова увага приділяється об'єму роботи або факту її наявності, а не змісту. Жорсткі адміністративні вимоги до науково-дослідної та публікаційної активності сприяють проявити різних форм академічної недоброчесності в діяльності викладацького складу, іноді несвідоме заохочування до плагіатної активності. На жаль, в переважній більшості випадків, сучасній системі освіти притаманна вимога знання фактів, а не вміння аргументованого доведення власної точки зору.

Також до числа цієї групи причин відноситься вітчизняна практика досить м'яких санкцій за допущення проявів академічної недоброчесності як з боку студентів, так і викладачів, на відміну від аналогічної практики в США та ряді країн ЄС. Іноді замкнутість, обмеженість і відірваність від міжнародних баз даних може стати результатом ізоляції країни, яка нібито виправдовує академічну недоброчесність з публікаціями та індексами цитування.

В окрему групу об'єднуються причини (5) ланки. Розвиток і доступність інтернет-технологій формує сприятливі умови для поширення інформації та її нелегального копіювання. З іншого боку, зростання відкритості інформаційного простору і надання вільного доступу до переважної більшості інформаційних джерел має при цьому позитивне значення в боротьбі з порушенням авторських прав і дозволяє з достатніми точністю і оперативністю виявляти некоректні запозичення.

Аналіз академічної недоброчесності, як виду порушення професійної навчальної та наукової етики дозволяє назвати перелік складових спонукального характеру в поясненні фактів збільшення кількості плагіату в наукових і навчальних комунікаціях:

- поява та розповсюдження технічних засобів, які провокують зростання спокуси плагіату, масова доступність та володіння ними; формування «екранного мислення»;
- відсутність в програмних курсах інформатики розділів, що знайомлять користувачів з етичними та правовими нормами користування комп'ютерною технікою та інформаційними базами мережі Інтернет;
- відсутність в системі середньої та вищої освіти дисциплін, пов'язаних з науковою етикою, як правило, відсутність викладання самої етики або курсу історії етичних навчань;
- низький рівень моральної культури в науковому середовищі, що допускає, в принципі, навмисний плагіат; це результат падіння загального рівня моральності в суспільстві у зв'язку з переходом до нового його типу, в якому матеріальне є головною цінністю;
- прагнення до кількості опублікованих статей як показника «ефективності» окремого вченого, наукових і освітніх установ, посилення ролі

управлінських бюрократичних засад в науці, вищій освіті та суспільстві в цілому [5];

- престижність отримання наукового ступеня особами, не зайнятими безпосередньо наукою, керівників різних рівнів сфер науки та освіти діяльності;
- низька оплата праці в науці та освіті у порівнянні з іншими видами суспільної діяльності, зокрема, підприємницької, внаслідок чого здобуття вченого ступеня стає лише метою і засобом поліпшення матеріального положення і статусу в науці та освіті.

З огляду на викладене вбачається завдання не в викорененні відхилень від моралі та права (це практично неможливо), а в тому, щоб істотно зменшити масштаби явища академічної недоброчесності в науці та вищій освіті, шляхом усунення або зменшення впливів перерахованих вище складових.

Очевидним наслідком плагіату є «засмічення» науки застарілою інформацією, статтями, що імітують наукову діяльність, ускладнює пошук дійсно нової наукової інформації за галузями дослідження. Плагіат знецінює роль наукових публікацій, ускладнює пошук і знаходження реально цінних джерел інформації, порушує етичні норми наукової діяльності та наукової комунікації, а також правові норми інтелектуальної власності. Ситуація, що склалася з плагіатом диктує необхідність більш активної пропаганди норм наукової етики в процесі підготовки учнів, студентів, магістрів, аспірантів та й загалом всієї наукової спільноти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Европейские ученые консолидируют усилия в борьбе с мошенничеством в науке. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polit.ru/news/2008/12/>.
2. Ахметов Р. Ш. Противодействие студенческому плагиату как необходимое условие эффективности обучения / Р. Ш. Ахметов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pandia.org/text/78/454/19874.php>.

3. Ефимова Г. З. Анализ причин академического мошенничества и их классификация / Г. З. Ефимова, М. Н. Кичерова // Интернет-журнал «Науковедение». – 2012. – № 4 (13). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-prichin-akademicheskogo-moshennichestva-i-ih-klassifikatsiya>.

4. Полтерович В. М. «Институциональные ловушки: есть ли выход?» / В. М. Полтерович // Общественные науки и современность. – 2004. – № 3. – С. 5-16. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/text/16450322/>.

5. Лазар М. Г. Последствия увлечения количественными показателями результативности в науке и высшем образовании // Ученые записки РГГМУ / М. Г. Лазар. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: 2019. – № 54. – С. 134-144. <http://www.rshu.ru/university/notes/archive/issue54/maket-54-el-134-144.pdf>. doi: 10.33933/2074-2762-2019-54-134-144.

*Дудченко В. В.,
д-р. екон. наук, кандидат с-г. наук, доцент кафедри ботаніки
та захисту рослин, член-кореспондент НААН України
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
директор Інституту рису НААН України*

*Гречишкіна Т. А.,
асистент кафедри ботаніки та захисту рослин
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

*Стеценко І. І.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
асистент кафедри ботаніки та захисту рослин
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ЕФЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ – НЕВІД’ЄМНА ЧАСТИНА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Чи не стикалися ви з бажанням самостійно перевірити свою наукову роботу за допомогою безкоштовного онлайн-ресурсу? Проте скориставшись ним, ми забуваємо про народну мудрість, у якій говориться, що безкоштовний сир буває тільки в мишоловці. То чому ж саме на вас ця істина перестане діяти?

Значна кількість онлайн-сервісів надає можливість визначити відсоток унікальності вашої роботи, а саме: <https://text.ru>, <https://advego.com>, <https://edubirdie.com/perevirka-na-plagiat>, <https://www.etxt.ru> та інші, проте поряд із цим вони пропонують надати послуги з «копірайтингу» та «рерайтингу». А що ж криється за цими поняттями іншомовного походження?

Існують різні думки щодо їх значення: як позитивного спрямування, так і негативного. Одні джерела зазначають, що «копірайтинг – креативне створення унікального тексту з глибокою обробкою теми, а рерайтинг – це процес компіляції нового матеріалу з джерел», а професії копірайтера та рерайтера є дуже фаховими та прибутковими [1]. На противагу їм інші автори висловлюють такі думки: «Рерайтинг – це поширена форма прихованого плагіату, коли до чужого матеріалу

без дозволу автора додають додаткову інформацію, переробляють раніше опублікований матеріал, замінюють слова, вирази» [2]. То чи є ці поняття формами академічної доброчесності?

Відповідно до ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [3]. Отже, «рерайтинг» та «копірайтинг» - це прояви плагіату. Тому отримується, що на одному й тому ж самому онлайн-ресурсі можна швидко, точно, достовірно, а найголовніше для нашого вітчизняного науковця – безкоштовно перевірити його працю на дотримання академічної доброчесності, але і в той же час існує можливість за певні кошти отримати готову статтю, не провівши ніяких досліджень.

Якщо зануритись глибше у це питання, а що ж відбувається з фрагментом тексту, який ви завантажили на веб-сайт для безкоштовної перевірки? Чи можете ви бути впевнені, що ваш матеріал не завантажився у базу інтернет-ресурсу та у подальшому не буде використаний іншою стороною для написання чужої роботи? Пам'ятайте, що написана вами наукова робота – це ваша особиста власність. Пригадайте, скільки часу та зусиль було прикладено вами для її створення.

Згідно ст. 14 і 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор твору має такі майнові та немайнові права: виключне право на використання твору; виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами; вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора [3]. З огляду на це, першою людиною, яка допомагає з наповненням баз даних сумнівних інтернет-ресурсів своїми роботами, являєтесь саме ви.

Давайте подумаємо про причину, яка криється за всім цим, а саме про недостатню освіченість у питанні академічної доброчесності загалом, і зокрема наявними офіційними та надійними технічними засобами перевірки вашої роботи

на унікальність. До таких систем виявлення плагіату для ЗВО, видавництв, шкіл та авторів відносять StrikePlagiarism.com та Unicheck. Як зазначають розробники, ці сервіси здатні знаходити текстові збіги та розпізнавати маніпуляції з текстом, автоматично генерувати онлайн звіт, який може бути використаний для вдосконалення письмових навичок, а також обробляти персональні дані відповідно до політик конфіденційності FERPA, GDPR та COPPA [4, 5].

Тому популяризація академічної доброчесності та механізмів, які допомагають її досягти, являється актуальною не лише для здобувачів різних рівнів вищої освіти, а й викладачів та досвідчених науковців.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хто такий рерайтер, у чому відмінності від копірайтера? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rubika.com.ua/ua/blog/hto-takij-rerajter-u-chomu-vidminnosti-vid-kopirajtera>.

2. Кузнецова О. Плагіат в Інтернет-ЗМІ України: правове регулювання. Медіакритика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/onlayn-zhurnalistyka/plahiatv-internet-zmi-ukrayiny-pravove-rehulyuvannya.html>.

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Дата оновлення: 14.10.2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 09.12.2020).

4. Unicheck. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unicheck.com/uk-ua/plagiarism-detection-solution>.

5. StrikePlagiarism.com. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strikeplagiarism.com/uk/>.

*Завалевська О.В.,
канд. пед. наук, завідувач кафедри лінгвістичної підготовки
Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сьогодні академічна доброчесність стає невід'ємною складовою забезпечення якості освіти, а дотримання її принципів під час навчання та викладання у вишах впливає не лише на якість вищої освіти, а й на формування засадничих цінностей майбутніх фахівців та їх уявлення про світ, соціум, успіх, професію тощо. Стаття 42 Проекту Закону «Про освіту» визначає академічну доброчесність як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3].

Аналіз наукових досліджень [1] дозволив виокремити основні види порушень академічної доброчесності в освітній діяльності, а саме: плагіат (подання результатів досліджень інших осіб як власних здобутків без посилань на їх першоджерела), самоплагіат (оприлюднення раніше опублікованих праць автора як нових), фабрикація (неправдиве зазначення результатів), фальсифікація (навмисна заміна існуючих фактів); академічне шахрайство (списування; використання заборонених допоміжних або технічних засобів під час складання іспитів, заліків; придбання академічних текстів; внесення до списку колективної діяльності переліку авторів, які не брали участі у створенні наукового продукту та ін.), необ'єктивне оцінювання (свідоме заниження оцінки з метою отримання вигоди) та академічне хабарництво (написання на замовлення та продаж наукової продукції),

службова недбалість (невиконання своїх обов'язків), зловживання впливом та ін. Поряд з цим, серед найбільш використовуваних засобів плагіату у студентських роботах можна виділити такі, як: застосування прихованих символів, надмірне внесення латиниці замість звичайних літер, некоректне запозичення цитат без посилання на першоджерела, двомовний переклад, неоднорідність стилю загального тексту та ін.

Отже, дотримання академічної доброчесності студентами передбачає:

- дотримання чесної академічної поведінки у навчанні та житті, уникнення будь-яких проявів недоброчесності;

- якісну підготовку до навчальних занять;

- самостійне виконання навчальних завдань;

- самостійне виконання творчих, курсових, дипломних робіт;

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей інших авторів;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації;

- формування поважливого ставлення до всіх учасників освітнього процесу, спираючись на власну гідність та нетерпимість до проявів академічної недоброчесності [2].

До студентів необхідно доводити, що порушення академічної доброчесності можуть мати серйозні наслідки для їхніх кар'єрних перспектив. Прикладом може служити неможливість продовження навчання в аспірантурі, позбавлення наукового ступеня та можливості викладання у вищому навчальному закладі, а також обмеження до професійної діяльності.

Натомість, доброчесність стосується не лише студентів, а й викладачів.

Дотримання академічної доброчесності викладачами передбачає:

- сприяння формуванню та підтримці академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти;
- якісну підготовку до навчальних занять і практичної діяльності;
- постійне вдосконалення своїх загальних, фахових та особистісних компетентностей у сфері запобігання проявів академічної недоброчесності;
- повагу до академічних здобутків інших дослідників, що потребує посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень;
- урахування при розробці завдань індивідуальних потреб і можливостей осіб з особливими освітніми потребами;
- володіння викладачами сучасними технологіями оцінювання, що сприяє об'єктивному та прозорому визначенню результатів навчання [2].

Таким чином, якісна система вищої освіти вимагає розроблення нових підходів до навчання та викладання, виховування відповідної культури академічної доброчесності у студентів вищих навчальних закладів через низку інформаційно-просвітницьких заходів: розробка буклетів для студентів «Правила академічної доброчесності»; національний конкурс есе для студентів 1-4 курсів; національний тиждень академічної доброчесності у вишах; мотиваційні лекції; міні-курси з основ академічної доброчесності та практичні семінари як для студентів, так і для викладачів; дистанційні курси, дебати, тренінги для широкого кола слухачів, зацікавлених у формуванні академічної доброчесності. Будемо сподіватися, що важливим моментом у дотриманні норм академічної доброчесності в навчальному процесі у виші стане підвищення довіри як до результатів навчання, так і довіри між

усіма учасниками освітнього процесу (студентами, викладачами, тощо), і в майбутньому – підвищення рівня суспільної довіри між громадянами України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>.

2. Лола Ю.Ю. Академічна доброчесність чи варто про це поговорити? // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Akademichna-dobrochesnist-chy-varto-pro-tse-pogovoryty.pdf>.

3. Проект Закону про освіту в Україні // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.1.ci.1.rada.gov.ua.

Каракаш І. І.,
*д-р. юрид. наук, доцент, професор кафедри аграрного,
земельного та екологічного права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СФЕРІ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

«Не кради»
Восьма заповідь за Синодальним перекладом Біблії [1].

Нам, смертним, не дозволено тлумачити священні книги та окремі Канони Божого писання, а тем більше Основних Законів, які були дані Богом Мойсею на горі Синай на п'ятдесятий день після виходу євреїв з Єгипту. Проте порівняння змісту Основних Законів Божих, сформульованих у десяти заповідях, надає підстави для їх розуміння не лише в обмеженому матеріально-речовому, а у широкому морально-духовному сенсі. На наш погляд, саме таке розуміння закладено у зміст восьмої заповіді «Не кради».

За останнє десятиліття «академічні запозичення» наукових ідей, окремих тверджень, доктринальних положень, компілятивних відомостей, методичних розробок, чужих текстів та «крадіжок» інших розробок в сфері навчально-науковій діяльності досягло таких масштабів, що боротьба з цим явищем стала не можливою тільки морально-етичними засобами. Глибоке усвідомлення цього негативного явища сучасним українським суспільством призвело до необхідності застосування українською державою законотворчих важелів з метою його подолання.

Забезпеченню академічної доброчесності у даний час присвячено чимало законодавчих положень. Визначальні та принципово важливі з них передбачені в Законі України «Про освіту» [2]. Так, за ст. 42 вказаного Закону, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання

та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових (творчих) досягнень.

Дотримання вимог академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання. Академічна доброчесність здобувачів освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, а також про використані методики досліджень і джерела інформації тощо.

В п. 2 ст. 6 Закону України «Про вищу освіту» [3] передбачена сувора санкція за порушення вимог академічної доброчесності, а саме: рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації скасовується закладом вищої освіти у разі виявлення фактів порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності, зокрема наявності у кваліфікаційній роботі академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Не менш суворі наслідки вказаним Законом передбачені стосовно виявлення академічного плагіату у дисертаційних дослідженнях. Згідно п. 6 ст. 6 цього Закону, до захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні

відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома.

Окремі вимоги щодо забезпечення академічної доброчесності закріплені й у інших законодавчих актах. Зокрема, у ст. 50 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [4] в якості одного із основних принципів такої діяльності встановлено дотримання засад доброчесної конкуренції. За ч. 2 ст. 43 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [5], механізми забезпечення академічної доброчесності в закладах освіти формуються відповідно до Закону «Про освіту» з урахуванням певних особливостей.

Безумовно, законодавчими заходами можна вирішити окремі проблеми забезпечення академічної доброчесності. Проте подолання проблеми як небезпечного явища потребує утворення відповідної морально-етичної атмосфери в суспільстві. Вона, поряд з настанням юридично негативних наслідків, має охоплювати широкий (груповий, громадський, суспільний) осуд як ганьбливого і шкідливого явища. Без утворення такої морально-етичної атмосфери в суспільстві навряд чи можна розраховувати на утворення сталої системи академічної доброчесності в сфері навчально-науковій діяльності.

Швидке поширення академічного плагіату за різними критеріями можна поділяти на безліч причин, але найбільш визнаними серед них є причини об'єктивного і суб'єктивного характеру. До об'єктивних причин слід віднести глобалізацію застосування комп'ютерної техніки і технологій, розповсюдження використання Інтернет - ресурсів, постійний розвиток і удосконалення програмного забезпечення користування зазначеним інструментарієм тощо. Людство у цій сфері неспроможне сприймати щось ефективне і результативне, оскільки будь-які спроби «припинити», «загальмувати», «скоротити вплив» чи «заборонити» об'єктивні процеси суспільного розвитку дорівнювали б спробам забороняти думати чи обмежувати мислену діяльність.

Проте причини розповсюдження академічного плагіату суб'єктивного характеру, що залежать від волевих рішень, свідомої діяльності, заходів впливу на суспільне ставлення до цього явища, у тому числі в сфері забезпечення академічної доброчесності, є цілком реалістичними. В якості прикладу можна розглянути організацію і зміст проведення навчального процесу в сучасних гуманітарних вищих закладах освіти України. Якщо у другий половині ХХ століття він був переважно усним (читання професурою лекційних курсів, проведення усного опитування на семінарських заняттях, усне складання заліків та екзаменів тощо), то з початку ХХІ століття все це стало проводитись переважно у письмовій формі.

Зрозуміло, що написання чи підготовка лабораторних, контрольних, курсових і дипломних робіт завжди виконувалось письмово. Однак розкриття їх змісту та про використані джерела при їх виконанні все рівно провадилось усно. Слід зауважити, що про такий достатньо ефективний навчальний засіб (метод, прийом) як колоквіум взагалі позабули у вищих закладах освіти країни. Отже, з метою скорочення сфери застосування і використання академічного плагіату, на наш погляд, доцільним було б збалансувати співвідношення усного і письмового форм навчання, по меншій мірі, гуманітарних закладах освіти.

Щодо скорочення академічного плагіату в сфері науково-дослідної діяльності, в основному при написанні та захисту дисертаційних досліджень, то слід нагадати, що з 1 липня 1974 року і до середини 1976 року із-за надто широкого розповсюдження цього явища, взагалі був припинений захист дисертацій. Саме тоді були утворені і запрацювали спеціалізовані вчені ради, які в основному виконували свої завдання стосовно забезпечення академічної доброчесності у наукових дослідженнях до кінця ХХ століття, тобто на протязі майже 25 років. Проте одні й ті ж організаційні форми не можуть існувати довічно, і забезпечення академічної доброчесності тут не виключенням. Тому організаційні заходи потребують постійного оновлення і нових форм реалізації.

У зв'язку з цим звертає на себе увагу постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» [6], яким затверджено порядок присудження зазначеного наукового ступеня. Не маючи можливості піддати аналізу затверджений порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, зазначимо, що він не покращує існуючий порядок захисту дисертаційних досліджень, а, навпаки, погіршує його. Насправді, чого варте положення п. 6 Порядку про те, що «Рада утворюється у складі голови та членів ради - двох рецензентів і двох опонентів». Виникає питання: яким чином забезпечується реалізація принципу публічності результатів наукового дослідження? В Одесі вже охрестили таку вчену раду «междусобойчиком». А положення про те, що «Один вчений може бути головою (членом) не більше восьми рад протягом календарного року» перетворює перебування у складі ради у професійну діяльність.

Наведене зовсім не означає нехтування чи відмову від подальших пошуків нових форм забезпечення академічної доброчесності у наукових дослідженнях. Однак цим мають займатися досвідчені фахівці з багатим науковим минулим, які користуються високим авторитетом і безперечною повагою в суспільстві. Лише при такому підході до впровадження нової системи виконання і захисту науково-дослідних робіт можна розраховувати на реальне підвищення доброчесності у цій сфері.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Библия. Книга священного писания Ветхого и Нового завета. Издание Каноническое. В русском переводе. Изд-во миссионерского общества «Новая жизнь» – М.: 1991. – С. 79.
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380 з наступними змінами і доповненнями.

3. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004 з наступними змінами і доповненнями.

4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 3. – Ст. 25 з наступними змінами і доповненнями.

5. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2020. – № 31. – Ст. 226.

6. Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167. // Офіційний вісник України. – 2019. – № 22. – Ст. 767 із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 979 від 21 жовтня 2020 року.

*Карась О. Д.,
аспірант кафедри професійної освіти та технологій с/г виробництва
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка*

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Сучасна система освіти постійно ставить нові виклики й завдання як перед викладачами та адміністрацією закладів вищої освіти, так і перед здобувачами. Актуальною є проблема дотримання академічної доброчесності, академічної поведінки та формування академічної культури у всіх учасників освітнього процесу.

У наукових розвідках українських учених досліджуються морально-етичні, ціннісні, освітні аспекти академічної культури особистості (В. Астахова, Т. Добко, О. Семеног), розкриваються питання академічної доброчесності в контексті глобалізації (Т. Фініков), обговорюються правила та принципи реалізації академічної чесності в наукових дослідженнях (А. Артюхов, О. Меньшов, А. Тахмазов).

Під академічною культурою в умовах функціонування закладу вищої освіти ми розуміємо систему цінностей, норм, правил, зразків поведінки, способів діяльності, принципів спілкування. Неспростовним є твердження О. Семеног про те, що «академічна культура – це культура унікальної, неповторної педагогічної дії майстра, який створює культурно-освітній простір університету, наповнює особистості духовністю і ціннісними пріоритетами педагогічної праці» [2, с.12]. Науковець наголошує, що «формування академічної культури більш ефективно відбувається, якщо враховувати положення особистісно-діяльнісного, системного, компетентнісного, аксіологічного, культурологічного, андрагогічного, акмеологічного підходів, з урахуванням принципів контекстного навчання, комунікативної взаємодії, внутрішньої свободи особистості, критичного самооцінювання» [2, с.12].

Академічна доброчесність є однією із провідних засад державної політики у сфері освіти. Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Отож, академічна доброчесність з поняття неписаного та культурософського поступово має перетворитися на норму закону з чітко визначеними тлумаченнями, правилами, критеріями, вимогами та санкціями.

Можемо стверджувати, що мовленнєва культура є складником академічної культури та основою академічної доброчесності. На сучасному етапі мовленнєва культура розглядається дослідниками в контексті культури особистості, оскільки передбачає не тільки додержання мовних норм (орфоепічних, акцентуаційних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, пунктуаційних, стилістичних), але й уміння свідомо вибирати найбільш доцільні варіанти мовленнєвої поведінки, знаходити адекватну щодо ситуації спілкування мовленнєву форму (за С. Вербещук). Науковець підкреслює, що мовленнєва культура є продуктом мовленнєвої діяльності особистості, результатом сформованості духовних цінностей.

Зародження нового напрямку в сфері мовленнєвої культури – «лінгвоаксіології» (від грец. Αξία – цінність і λόγος – слово, поняття) – посилює актуальність окреслених питань. Лінгвоаксіологія досліджує цінності, їх антропологічну семантику, що визначають спрямованість людської діяльності, мотивацію вчинків особистості, які безпосередньо відображаються в мові та мовленні.

Процес формування мовленнєвої та академічної культури повинен базуватися на принципах академічної свободи, суспільної відповідальності, пошани до людської гідності й дотримання академічної доброчесності.

Навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта містить дисципліни («Українська мова за професійним спрямуванням», «Академічна риторика», «Наукова комунікація українською мовою», «Культура наукової української мови»), які допомагають поглиблювати знання з сучасної української мови на всіх мовних рівнях та формувати мовленнєву культуру. У процесі навчання майбутні фахівці оволодівають не тільки професійними компетентностями, а й мовленнєвими (грамотне представлення матеріалів та результатів наукових досліджень у вигляді наукових статей, тез, доповідей, звітів, мультимедійних презентацій відповідно до встановлених вимог; навички володіння технікою мовлення, мовленнєвим етикетом; уміння працювати з текстами різних жанрів наукового стилю (конспектування, анотування, реферування, змістове, мовно-стилістичне редагування)).

Отож, основною метою культурно-мовленнєвого становлення здобувачів вищої освіти ми вважаємо формування і вдосконалення їхньої мовленнєвої культури, яка є основою академічної культури особистості та дає їй змогу продукувати унікальні наукові тексти, що будуть відповідати всім вимогам і принципам академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту : Закон України. Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 25.09.2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 27.11.2020).
2. Семеног О. М. Академічна культура – основа дослідницького навчання в університеті. Академічна культура дослідника в освітньому просторі: збірник матеріалів Першої усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 18 травня 2017 року) / за ред. О.М. Семеног, О.В. Семеніхіної. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. С.9–12.

*Кононихін О. С.,
канд. техн. наук, доцент кафедри автоматизації та
комп'ютерно-інтегрованих технологій,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ І ЦІННОСТЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СТУДЕНТІВ

На даний час питання академічної доброчесності привертає дуже багато уваги у науковців та освітян. Академічна доброчесність повинна будуватись на розумінні правил за якими співпрацюють всі учасники наукового та академічного процесу.

В статті 42 Закону України «Про освіту» [1] надається наступне визначення:

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Визначення повне та зрозуміле для керівництва усього закладу, викладача але не досить зрозуміле для всіх студентів. Тому постає проблема, що студенти не досить глибоко переймаються даним питанням і навіть навпаки не розуміють, чому від них потребують дотримання таких норм.

Мета статті підвищити рівень обізнаності й розуміння принципів і цінностей академічної доброчесності у студентів за рахунок їх роз'яснення та залучення в процес.

В роботі Ромакіна В.В. [2, с. 23-28] описано такі причини, що підштовхують студентів до плагіату, списування та інших форм академічної недоброчесності: перевантаженість студентів та викладачів; перенесення подібної недоброчесної поведінки зі школи; низький рівень навчальної мотивації; порочні етичні норми; не сформованість інструментів боротьби з виявами низької академічної культури та незацікавленість у цьому адміністративного та педагогічного персоналу закладів

освіти; традиційні для нашої країни взаємовідносини «студент – викладач», які нагадують взаємовідносини «суддя – підсудний», відсутність дружніх стосунків, в яких основна задача викладача і студента спільна – навчити, а не лише перевірити знання.

Згідно документу «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» [3] розробленим Міжнародним центром академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики академічна доброчесність базується шести фундаментальних цінностях: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності та відваги (мужності).

Чесність. Найчастішим проявом порушення даного принципу у студента є списування та брехня. Дієвим інструментом в даному випадку можуть бути нестандартні завдання, що потребують аналізу та висновків. Нехай для вирішення використовує всі доступні джерела але відповідь має бути сформовано самостійно.

Довіра. Основою довіри є співпраця між студентами та викладачем. Коли завдання виконує невелика група під керівництвом викладача є можливість отримати більший результат і відчувати себе його частиною. Якщо щось не зрозуміло, чи не виходить простіше отримати розуміння і допомогу не тільки на консультації але і в обміні ідей серед своєї групи.

Справедливість. Процес оцінки має бути максимально прозорим та об'єктивним. Результат, який очікуємо має бути чіткий та зрозумілий на кожному етапі.

Повага. Результат та ідеї треба обговорювати разом. Критику чи зауваження доносити з повагою акцентуючи увагу на правильних речах, які треба розвинути та аргументувати, що саме не вірно. Поважати їх погляди, якщо вони відрізняються від ваших.

Відповідальність. Прозорий результат спонукає до відповідальності за нього.

Відвага (Мужність). Впевненість в своєму результаті дозволяє бути мужнім

при його захисті. Робота виконана самостійна надає такої впевненості.

Таким чином, для створення та підтримки доброчесного освітнього середовища в закладі вищої освіти потрібно: ознайомити студентів із змістом та сутністю академічної доброчесності та її основними принципами; налагоджувати відносини зі студентами, як з молодшими колегами; розвивати особистісні характеристики студента; на власному прикладі демонструвати цінності академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/term/2145-19>.
2. Ромакін, В. В. (2002). Академічна чесність у вищій освіті. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Педагогіка, 7, 20, 23-28.
3. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academicintegrity.org/wpcontent/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf.

*Кульгавець Х. Ю.,
канд. юрид. наук, старший викладач кафедри права
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Інтенсивне обговорення проблематики академічної доброчесності, відтак активне висловлення рекомендацій щодо необхідності імплементації міжнародних етичних стандартів в український науково-освітній простір, спостерігаємо впродовж останнього десятиріччя. Як відомо, на сьогодні процес нормативно-правового врегулювання принципів академічної доброчесності полягає у внесенні змін та доповнень до положень законодавчих та інших нормативних актів у сфері освіти та науки. Окрім того, відстежується посилення у прийнятті локальних актів закладами вищої освіти (далі – ЗВО), зокрема у напрямі затвердження кодексів академічної доброчесності та професійної етики.

Водночас фактичний стан забезпечення доброчесності в академічному середовищі часто демонструє лише імітацію дотримання її стандартів, що підтверджується результатами конкретних досліджень [1, 2].

З огляду на це, вартим є зосередження уваги на питанні академічної доброчесності в загальному контексті корупційних проявів, зокрема у процесі запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що все ще є доволі поширеним явищем в освітній та науковій сфері.

Неврахування конфлікту інтересів найчастіше відображається у прийнятті чи участі в прийнятті певних рішень посадовими особами ЗВО при здійсненні ними своїх повноважень. Йдеться, насамперед, про вчинення дій, прийняття рішення чи

участі в його прийнятті при наявності в таких осіб приватного інтересу, у тому числі зумовленого особистими, родинними, дружніми чи іншими позаслужбовими відносинами.

Як правило, такий майновий чи немайновий інтерес може виникати у зв'язку з членством цих осіб у колегіальних органах, які створюються і діють у ЗВО (вчені ради, конкурсні та інші комісії, зокрема й експертні комісії з контролю оригінальності кваліфікаційних робіт тощо).

У цьому контексті особливої пильності потребує процедура прийняття рішення членом вказаних органів шляхом особистого голосування (таємного чи відкритого) при ймовірній наявності у нього потенційного чи реального конфлікту інтересу.

Варто зауважити, що посадові особи ЗВО, які, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), прирівнюються до осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, керуються частиною другою ст. 35 вказаного Закону. Зокрема, передбачено, що у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом [3].

Принагідно необхідно зауважити, що станом на сьогодні стаття 35 визнана такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), згідно з рішенням Конституційного Суду №13-р/2020 від 27.10.2020 [4].

Разом з тим, нормами ст. 28 Закону передбачений конкретний алгоритм щодо усунення особи, котра дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, від прийняття чи участі у прийнятті рішення. Зокрема, на посадові особи ЗВО покладається обов'язок щодо: вжиття

заходів задля недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; повідомлення не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно; не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів; вжиття заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів [3].

До таких осіб керівником ЗВО, відповідно до частини першої ст. 29 Закону, може бути здійснено зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів шляхом усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень; обмеження доступу особи до певної інформації; перегляду обсягу службових повноважень особи; переведення особи на іншу посаду; звільнення особи [3].

Водночас необхідно визнати той факт, що нерідко такі рішення приймаються несвідомо, внаслідок банального незнання спеціального (антикорупційного) законодавства науково-педагогічними працівниками та посадовими особами ЗВО.

Таким чином, науково-педагогічні працівники, які є учасниками колегіальних органів створених у ЗВО, повинні зважати на ймовірну наявність у них потенційного конфлікту інтересів і вживати заходів щодо його недопущення шляхом самоусунення у прийнятті того чи іншого рішення. Ця процедура, передусім, необхідна задля недопущення корупційних проявів, що можуть

зумовлюватися у використанні посадовою особою ЗВО наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, уникнення звинувачень в упередженості прийняття таких рішень у «ручному режимі», запобігання відповідальності та врешті-решт – з метою дотримання принципів академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку: Матеріали для ознайомлення з результатами проекту № 49169. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fond.sociology.kharkov.ua/images/docs/academ_cult/material.pdf (дата звернення 03.12.2020).

2. Опитування, проведене сервісом пошуку текстових співпадінь Unplag. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://platfor.ma/magazine/text-sq/news/plagiat-vnz/> (дата звернення 03.12.2020).

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.04.2014 № 1700-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 07.12.2020).

4. Рішення Конституційного Суду у справі № 1-24/2020(393/20) за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27.10.2010 № 13-p/2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text> (дата звернення 07.12.2020).

СУТНІСТЬ І ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Доброчесність в сучасному світі складає фундамент внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність морального образу. Вища освіта через навчання і дослідження скріплює цей фундамент елементами академічної доброчесності, які покликані виховувати інтелектуальну гідність і повагу до різноманіття думок та ідей. Однак, сучасна університетська практика у вищому медичному закладі засвідчує, що вищі навчальні заклади часто не дотримуються у своїй діяльності, допускаючи академічну нечесність або ігноруючи академічні проступки з боку студентів та викладачів.

Поняття «академічна доброчесність» складається з поєднання двох слів – академічний і доброчесність. Перше слово трактується як: стосується до академії; навчальний; суто теоретичний, абстрактний; який додержується встановлених традицій у мистецтві [1]. Друге слово розглядається як: властивість за значенням «доброчесний», висока моральна чистота, чесність. Доброчесний – який живе чесно, дотримується всіх правил моралі [1].

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – сукупність принципів, правил поведінки наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, здобувачів освіти, спрямованих на формування самостійної і відповідальної особистості, спроможної вирішувати завдання відповідно до освітнього рівня з дотриманням норм права та суспільної моралі [1].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання

норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну, науково-педагогічну, творчу діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [3].

Академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників академічного процесу дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки. На жаль, непорозуміння між викладачами та здобувачами вищої освіти часто призводять до взаємної неприязні. Доброчесність є необхідною й важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти – доброчесність з боку як викладача, так і здобувача вищої освіти.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності». За цим підходом, академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності:

1. Чесність: Академічні спільноти доброчесності просувають пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень і надання сервісів по дорученню адміністрації;

2. Довіра: Академічні спільноти доброчесності стимулюють і покладаються на клімат взаємної довіри. Клімат довіри заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, який у свою чергу дає можливість науковим пошукам реалізуватися найповнішою мірою;

3. Справедливість: Академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі й прозорі очікування, стандарти для підтримання справедливості у стосунках між здобувачами вищої освіти, викладачами та адміністративним персоналом;

4. Повага: Академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивну, кооперативну та партисипативну природу навчання і пізнання. Вони поважають та вважають за належне розмаїття думок та ідей;

5. Відповідальність: Академічні спільноти доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки. Підтримують взаємно узгоджені стандарти, а також вживають належних заходів у випадку їхнього недотримання;

6. Мужність: Для розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності.

Отже, академічна доброчесність, з одного боку, є складною міждисциплінарною категорією, яка поєднує в собі етичні норми й правила поведінки людини в науковому середовищі та механізми й інструменти, за допомогою яких такі реалізуються на практиці. З іншого боку, існує цілий комплекс чинників, передусім морально-культурних, освітньо-виховних, які впливають ззовні чи зсередини на університет, визначаючи його спроможність та прагнення протидіяти академічній нечесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Bouville M. Plagiarism: Words and Ideas. Science and Engineering Ethics. 2008. Vol. 14, № 3. P. 311–322. 26.

3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/848-19#n30>.

*Мигаль С. П.,
канд. арх. наук, доцент, професор кафедри дизайну
Національний лісотехнічний Університет України
Заслужений діяч мистецтв України*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СИСТЕМІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Особливості сучасної епохи які виявляються в трансформації соціокультурних процесів, удосконалення та розвиток інформаційних і інноваційних нових технологій в дизайні та дизайнерській освіті створили проблеми в академічній доброчесності перш за все щодо «плагіату», «інтелектуальної власності» та використанні інформаційних джерел запозичених в Інтернеті.

Згідно Закону України про освіту: «Академічна доброчесність - сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1, ст. 42]. Академічна доброчесність входить також у систему забезпечення якості освіти у вищій школі.

На даний час відсутнє чітке розуміння «плагіату» в дизайнерській освіті та науково-практичній професійній діяльності, відсутня процедура його виявлення та правові наслідки за його вчинення. Залишається актуальним в дизайні питання понять: творча ідея, гіпотеза в системі науково-творчого пізнання та проблема їх перевірки та оцінювання на плагіат.

Громадянам України, відповідно до ст.54 Конституції України гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних,

інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [2, ст. 54]

Дизайн – це сфера діяльності, яка пов'язує творчість та інновації. Дизайнер формує ідеї в напрямку організації процесів життєдіяльності людини, їх предметного забезпечення в контексті формування цілісного гармонійного середовища.

Аналізуючи загальну ситуацію в Україні по матеріалах останніх архітектурно-дизайнерських форумів у Харкові (2015, 2017) та Всеукраїнських огляд-конкурсів дипломних проектів випускників архітектурних та художніх спеціальностей закладів вищої освіти в Києві (2015), Чернівцях (2016), Івано-Франківську (2017), Полтаві (2018), Рівне (2019) та довготривала робота автора цих строк членом експертної комісії МОН України з ліцензування та акредитації спеціальності «Дизайн» ми засвідчуємо що вишкіл дизайнерів ще зберігається на рівні кінця XX століття. Дизайн продовжують розглядати через призму декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва. В курсовому і дипломному проектуванні продовжують «експлуатуватися» традиційні схеми, прийоми «штучного» художнього конструювання і зразки формотворення запозичені з глянцевиx журналів і мереж Інтернет. Уява про підготовку дизайнерів у деяких освітніх закладах зберігається на рівні минулого століття і сьогодні не повинна обмежуватися лише «класичною» методикою художнього конструювання одиничних об'єктів та засобами «паперово-графічного» моделювання. Відсутність в проектній роботі концептуального і контекстуального підґрунтя, пріоритету в науково-творчій дизайнерській діяльності та в освіті пріоритету «осягання нового, а не приватизація минулого», а також прояви недобросовісних запозичень не сприяють фаховій підготовці спеціалістів.

До основних понять академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, розвитку науково-педагогічних працівників, та принципів дотримання інтелектуального особистісного потенціалу відносимо:

- самостійне навчання студентів та виконання програмних завдань навчання;
- використання ідей, творчих задумів, аналогів та прототипів з посиланням на джерела інформації;
- дотримання принципів законності, норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- соціальної справедливості;
- пріоритету прав і свобод людини і громадянина;
- професіоналізму та компетентності;
- самовдосконалення і саморозвитку;
- підвищення інтелектуального рівня;
- партнерства і взаємодопомоги;
- колегіальності та демократичності;
- відкритості і прозорості;
- інтеграція в міжнародний освітній, науковий та архітектурно-дизайнерський і мистецький простір;
- надання достовірної інформації про результати власної науково-творчої діяльності та використаних джерел.

Фундаментальні цінності академічної доброчесності базується на п'яти засадничих для науки і освіти цінностях: *чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності*.

У науково-освітньому середовищі академічна доброчесність в структурі дизайну у філософському розумінні розглядається в контексті аксіології, онтології, праксеології, рефлексології та культурології.

Імплементація принципів академічної доброчесності в освітянське та наукове середовища архітектури, мистецтва та дизайну вимагає дотримання від всіх учасників усього процесу сукупності етичних принципів та визначених правил системи проектування та освітнього процесу.

На нинішньому етапі розвитку суспільства добросовісне та відповідальне ставлення професорсько-викладацького складу і здобувачів освіти до освітньої діяльності на принципах академічної доброчесності стає обов'язковою умовою їх плідної роботи і добротної підготовки фахівця.

Основне завдання вищої освіти полягає в формуванні творчої особистості фахівця здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності.

Впроваджуючи принципи академічної доброчесності в навчальний процес підготовки дизайнерів в стінах Національного лісотехнічного університету України професор С. Мигаль проводить експеримент з групою із десяти студентів другого курсу на предмет розробки дизайн-об'єктів на тему «Формотворення дитячих меблів» із засвідченням авторства патентом. Отримавши індивідуальні завдання з курсового проектування по розробці комплекту меблів для дітей дошкільного чи молодшого шкільного віку, студенти під керівництвом викладача проводять дизайнерський передпроектний аналіз/дослідження проблеми в контексті постнекласичної парадигми наукового пізнання, змістом теоретико-методологічних засад і проектних операцій, особливостей аналого-прототипного проектування в контексті принципів академічної доброчесності та неприпустимості плагіату. Ними були виконані всі десять авторських розробок, які були підтверджені Департаментом України патентами на промислові вироби.

Ми бачимо, що за умови *власної зацікавленості та ініціативи*, певної *мотивації* кожен студент може випробувати свої професійні можливості, заявивши про себе.

Важливим мотиваційним чинником для студента являється *атмосфера навчального середовища, особистість та науково-практична кваліфікація викладача та значущість отриманих практичних результатів*. Інструментом дотримання академічної доброчесності для учасників освітнього процесу є так звані *Кодекси честі* з переліком етичних норм і санкцій [3].

Дотримання загальних принципів академічної доброчесності здобувачами вищої дизайнерської освіти та під час навчання набуття ними відповідних компетентностей та проектно-програмних результатів дасть змогу на належному професійному рівні вирішувати складні проблеми пов'язані із формування творчої особистості фахівця.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). с. 10-22.
2. Конституція України Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст.54.
3. Кодекс академічної доброчесності Київського національного університету технологій та дизайну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knutd.edu.ua/files/dostupdopi/kodeks_akadem_dobrochesnosti_knutd.PDF.

*Піскозуб Й. З.,
канд. фіз.-мат. наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної математики і фізики УАД*

*Піскозуб Л. Й.,
канд. наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри медіакомунікацій УАД*

ВИВЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сумно, але доводиться констатувати, що із розвитком цифрових комунікацій та все більшої доступності Інтернету як миттєвого засобу отримання необхідних даних, особливо в час епідеміологічної ситуації та дистанційного навчання, якість виконання студентських робіт (починаючи від звітів про самостійну роботу, рефератів і до кваліфікаційних дипломних чи магістерських) дедалі більше знижується й втрачає свою унікальність. Так, повсюдне застосування плагіату, що призводить до порушення авторства, відчуття студентами всездозволеності та зниження відповідальності за повторну публікацію чужого поглиблюється тим, що у фіналі отримуємо «плагіат у квадраті». Адже значна частка сучасного Інтернету (особливо — на наших теренах) стала «смітником інформації», містить ознаки копіпастингу, а окремі джерела до обраної теми дослідження не містять не те, що бібліографічних даних, але й вказівки на першоджерела чи прізвища та імена авторів. Відтак, підвищення культури публікацій, у першу чергу, лежить на просвітницькій роботі зі студентами.

Сьогодні заклади вищої освіти (ЗВО) у своїй інформаційній діяльності декларують ознайомлення всіх учасників навчального і наукового процесів з основними принципами і правилами академічної доброчесності, розміщуючи про це відповідні Положення на своїх сайтах. Але чи досягне це поставленої мети саме для студентської спільноти? Чи стануть ці один раз задекларовані правила морально-етичними нормами, якими треба керуватися студентові у повсякденному

навчальному процесі? Видається, що такого декларування недостатньо. Необхідне детальне вивчення, засвоєння і контроль.

Відомо, що у вищих навчальних закладах, які готують студентів-магістрів, аспірантів, навчальними планами у дисциплінах загального циклу передбачено читання курсів, які допомагають майбутнім науковцям навчитися вирішувати науково-дослідні, організаційні, соціальні та економічні проблеми. Ці курси найчастіше називаються «Організація і методика проведення наукових досліджень» або подібно (як-от «Основи наукових досліджень», «Методика та організація наукових досліджень»), читається також дисципліна «Авторське право».

Такі курси мають на меті допомогти слухачам набутти теоретичні знання з організації наукових досліджень та отримати практичні навички ведення самостійних науково-дослідних робіт і пошуків. Адже на практиці часто студенти-слухачі вже самі є активними учасниками науково-дослідних пошуків і досліджень із врахуванням характеру навчального процесу чи профільної тематики ЗВО, окремих кафедр.

Програмою таких курсів передбачено детальне подання важливих тем про науку як систему знань, про організацію науково-дослідної роботи, застосування методів наукового дослідження, ефективність науково-дослідних робіт, аналізується наукова проблематика вузу, тощо. Тут студенти отримують розширену інформацію як щодо загальних засад публікаційної активності у Мережі (міжнародні наукометричні бази, наукові рейтинги, індекси цитованості тощо), так і засади створення та підготовки, оформлення як студентських робіт, так і подальших наукових текстів до публікації, згортання інформації, структурування тексту, написання додаткових текстів, рецензій, створення наукових перекладів, застосування методів наукових досліджень тощо.

Тому вбачається, що логічним продовженням тематики курсу про організацію освітньої і наукової роботи буде впровадження ще декількох тем, які стосуються етичних і морально-правових аспектів. Рекомендується доповнити перелік тем,

впровадивши сюди «Види порушень академічної доброчесності, способи їх ідентифікації; Норми законодавства, вимог внутрішніх нормативних документів з питань академічної доброчесності; Методи запобігання порушенням, види академічної відповідальності та процедури розгляду справ про порушення академічної доброчесності; Вивчення та впровадження практик провідних університетів світу із забезпечення академічної доброчесності» (матеріали <https://www.iiasc.org> на основі Методичних рекомендацій для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності, МОН, №1/9-650 від 23.10.2018).

Ці ж теми у дещо «спрощеному» викладі могли б бути включені також і для студентів молодших курсів, яким викладається курс «Вступ до спеціальності» чи подібний за змістом. Адже питання доброчесності слід виховувати, починаючи з елементарних правил, схожих на християнські заповіді: не вкрати, не спиши, не обдури, не копіюй чуже не зробивши посилання на автора.

Теми є дуже актуальними сьогодні, але мало висвітленими саме на етапі підготовки студентів – це підтверджує деякий власний огляд-аналіз, проведений на основі доступних у інтернет-мережі електронних джерел про тематику проведення такого курсу у різних ЗВО України.

Тут хочеться навести деяку аналогію із засвоєнням першокурсниками у процесі вивчення дисципліни «Операційні системи» таких простих і очевидних тепер речей як правові аспекти використання комерційного і вільно розповсюджуваного – Open Source – програмного забезпечення. Засвоївши ці аксіоми на початковому етапі свого перебування у вузі, далі студенти-старшокурсники дуже чітко розрізняють і свідомо підходять до питання вибору, які програмні продукти і на яких правах вони можуть використовувати у навчанні, при проходженні практики на виробництві, у побуті та яка відповідальність настає при порушенні цих прав.

Думається, що студентам, які знаходяться на етапі пошуку тематики для власних наукових досліджень, за умови володіння ними певними знаннями і

навичками, можна запропонувати підключитися до розв'язання деяких проблемних аспектів з теорії та практики академічної доброчесності, таких як от «Особливості перевірки системами антиплагіату спеціальних текстів (математика, фізика, хімія, інженерія тощо)», «Фільтрування баз даних текстів для порівняння»....Адже не секрет, що у публікаціях з точних наук є велика кількість шаблонних текстових зворотів, які системи антиплагіату вважають запозиченнями, що так не є. Також у базах даних для порівняння слід вилучити з розгляду або обмежити апріорі недостовірні джерела, як от referat.ru чи аналогічні.

Думаємо, такий підхід до фахової підготовки студентів дасть можливість підвищити культуру публікацій, а відтак і поліпшити якість освіти та науки загалом.

*Пшенична І. С.,
канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов
Київський національний університет технологій та дизайну*

THE IMPORTANCE AND ROLE OF SCIENTIFIC ETHICS IN THE MODERN EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC ENVIRONMENT

In the modern world, discussions about the cultural status of science, as well as about the ethical factors of scientific activity, continue to be in the center of attention. With the development of information technologies, it has become much easier to find the necessary information. The basis of the new ethics should be the principle of responsibility in the broadest sense of the word. The establishment of a new system of values in the consciousness of humanity, determined by the requirements of the ethics of responsibility and unity, will contribute to changing the direction of humanity's activities and overcoming the crisis of ethics in the scientific world.

The norms of scientific ethics embody universal moral requirements and prohibitions adapted to the peculiarities of scientific activity. Ethical norms serve to establish and protect special values that are characteristic of science. The first of them is the unselfish search and defense of the truth. The responsibility for meeting such requirements lies with the scientist himself [5]. A scientist has a universal responsibility in his activities. He is fully responsible for the scientific product that he produces. It requires the truthfulness and reliability of the material presented, correctness in using the best practices of other scientists, and full validity of the conclusions made.

Permanent scientific work is based on the need to obtain new facts and knowledge based on previous research, which determines the mandatory awareness of the scientist about earlier works and the mandatory inclusion of used publications in the list of references. Ideally, the author should reflect all the publications used in his article. However, only a small part of them is actually quoted. The need to choose links creates

special ethical problems that arise not only when preparing articles, but also in monographic publications. Thus, when preparing a scientific work, any scientist faces a difficult choice of references. At the same time, there is necessarily a biased assessment of the significance of previously published information. Recently, this problem has gained even more attention due to the active use of citation indicators (the number of references to one article) to evaluate and compare the effectiveness of scientists and scientific institutions. The vast majority of specialists understand the limited possibilities of bibliometric data when evaluating the works of scientists who contribute to World Science. But in recent years, citation indexes have become widely used by officials without any critical analysis. This practice of the administrative apparatus affects not only the career and creativity of a scientist, but also his ethical instructions. As a result, science began to transform from a research method into a method of "increasing" its own Citation Index. At the same time, the practice of deliberately silencing (actually appropriating) the scientific results of their colleagues is becoming increasingly widespread. Also, common ethical problems in citation include excessive enthusiasm for references to one's own work. However, it should be remembered that self-citation in scientific papers is considered the norm, since very often a new article continues the previous work of the scientist. Thus, the system of entering links in your own publication reflects not only the professional outlook of the researcher, but also his scientific culture, and in some cases, elementary decency.

One of the most serious ethical shortcomings in the field of copyright compliance is plagiarism – deliberate attribution of authorship to someone else's work of science, literature, art, invention (in whole or in part). Plagiarism is not widespread enough among scientists. Because scientists constantly monitor publications in the field of knowledge they are engaged in, and therefore it can be very difficult to assign someone's work or ideas. In addition, accusations of plagiarism can cause great damage to scientific reputation. But it should be noted that plagiarism in recent years has become increasingly

widespread among students, both in Ukraine and abroad. When students come after school, they don't understand why you can't download a work from the Internet, change the author's data in it, and submit it to the teacher. Even from school, young people develop a habit that allows them to download works from the internet without any problems and get good grades for it. Performing independent creative tasks, including scientific ones, many students copy the author's works and essays posted on the Internet and then pass them off as their own. Realizing the danger of spreading online plagiarism, leading states are taking appropriate measures to identify negligent students and students [2].

Thus, on the one hand, the great role and growing importance of Science in the life of modern society, and on the other hand, the negative consequences of using other people's scientific achievements increase the importance, today, of the requirements for the ethical qualities of scientists and their scientific activities.

Science as a branch of human activity has a value parameter: for a scientist, the highest value is the truth and everything that leads to it, various kinds of empirical and theoretical methods. In the circle of scientists, honesty, decency, perseverance in defending their own views, and a critical attitude to principles are also highly valued. The most important principle of ethics of the scientific circle is designed to orient the researcher to the novelty of scientific knowledge. Because science develops through the continuous increase and renewal of knowledge. The culture of integrity and scientific ethics will become an integral part of the scientific community in Ukraine.

REFERENCE:

1. Akademichna dobrochesnist: problemy dotrymannia ta priorytety poshyrennia sered molodykh vchenykh: kol. monohr. / za zah. red. N. H. Sorokinai, A. Ye. Artiukhova, I. O. Dehtiarovoi. – Dnipro: DRIDU NADU, 2017. – 169 s.

2. Dehtiarova I. Vplyv akademichnoi dobrochesnosti na instytutsiinu praktyku ukrainskoi vyshchoi shkoly / I. Dehtiarova // Akademichna chesnist yak osnova staloho

rozvytku universytetu / Mizhnarod. blahod. fond «Mizhnarod. fond doslidzh. osv. polityky»; za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova. – K.; Takson, 2016. – 234 s.

3. Doichyk M. Akademichna chesnist : danyina modi chy zhyttieva neobkhdnist? / M. Doichyk // Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu / Mizhnarod. blahod. Fond «Mizhnarod. fond. doslidzh. osv. polityky»; za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova. – Kyiv : Takson, 2016. – S. 93 – 106.

4. Kant Y. Lektsyi po etyke : per. s nem. / Immanuel Kant ; pod obshch. red. A. A. Huseinova. – M. : Respublika, 2000. – 433 s. – (B-ka etycheskoi mysli).

5. Frolov Y. T. Eticheskiye aspekty biolohii / Y. T. Frolov, B. H. Yudyn. – M. : Znanye, 1986. – 64 s.

Сороченко Г. В.,
*д-р. мед. наук, професор кафедри дитячої терапевтичної стоматології
та профілактики стоматологічних захворювань
НМУ імені О.О. Богомольця*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Публічне викриття численних прикладів академічної недоброчесності в Україні (в основному, мали місце випадки академічного плагіату) [1] зумовлює необхідність поглибленого вивчення поняття «академічна доброчесність», його видів та відповідальності за порушення відповідних норм.

Поняття «академічна доброчесність» визначено статтею 42 Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII (далі - ЗУ) [2] – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

ЗУ розділяє критерії дотримання правил академічної доброчесності для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, а також здобувачів освіти (частини друга і третя ст. 42 ЗУ).

Для перших дотримання правил академічної доброчесності полягає у наступному: 1) посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; 2) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; 3) надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; 4) контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання.

При цьому для здобувачів освіти встановлені такі критерії: 1) самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; 2) посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; 3) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; 4) надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Частиною четвертою статті 42 ЗУ встановлено поняття та види санкцій за порушення правил академічної доброчесності: 1) академічний плагіат; 2) самоплагіат; 3) фабрикація; 4) фальсифікація; 5) списування; 6) обман; 7) хабарництво; 8) необ'єктивне оцінювання; 9) надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; 10) вплив у будь-якій формі на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

При цьому ЗУ вводить поняття «академічна відповідальність» та встановлює її окремі види для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, а також здобувачів освіти (частини 5 і 6 ст. 42 ЗУ).

1) **для перших:** а) відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; б) позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; в) відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; г) позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади;

2) **для других:** а) повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); б) повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; в) відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають

загальну середню освіту); г) позбавлення академічної стипендії; д) позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Слід зазначити, що під час опрацювання відповідного законопроекту Головним науково-експертним управлінням Верховної Ради України [3] слушно зверталась увага на некоректність поняття «академічна відповідальність», оскільки Основний Закон держави чітко визначає види юридичної відповідальності, до яких належать - цивільно-правова, кримінальна, адміністративна та дисциплінарна відповідальності, згідно з пунктом 22 частини 1 статті 92 Конституції України [4]. Крім того, за змістом положень статті 42 ЗУ, академічна відповідальність по суті є адміністративною відповідальністю, яка за наявності достатніх підстав, повинна накладатись відповідним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. Приміром, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року [5] «Про порядок присудження наукових ступенів», центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, може позбавляти осіб, яким присуджено наукові ступені, цих ступенів на підставі рішень спеціалізованих вчених рад, де проводився захист дисертацій. Крім того, експерти звертають увагу на термінологічну неузгодженість положень статті 36 проекту з чинним законодавством. Зокрема, запропоноване пунктом 5 частини 4 статті 36 визначення «хабарництво» відсутнє у чинному законодавстві та замінено на поняття «отримання неправомірної вигоди», закріпленого в статті 364 Кримінального кодексу України [6]. Так само, запропоноване у пункті 1 частини 4 статті 36 поняття академічного плагіату, потребує узгодженості з визначенням терміну плагіат, закріпленого у пункті «в» частини 1 статті 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [7, 8].

Частиною 8 статті 42 ЗУ встановлено вичерпний перелік прав, які належать особам, стосовно яких вирішується питання про порушення ними правил академічної доброчесності. При цьому форми та види академічної відповідальності

закладів освіти визначаються спеціальними законами або внутрішніми положеннями закладів освіти (частина 9 статті 42 ЗУ).

Таким чином, поняття «академічна доброчесність» є новим для законодавства України і, відповідно, малодослідженим. Політика толерантності до академічної недоброчесності, існує одночасно з формальним застосуванням «перевірки на плагіат», що може мати значні ризики несправедливих звинувачень та корупції. Додаткову проблему становить недовіра репутаційних механізмів впливу на порушників стандартів академічної доброчесності. [9] Напрацювання шляхів вирішення окреслених проблем потребує подальшого ґрунтовного наукового дослідження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. У роботах в. о. Міністра Шкарлета є плагіат // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-54118779>.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // ВВР. – 2017. – № 38-39. – Ст. 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Висновок Головного науково-експертного управління ВРУ щодо законопроекту «Про освіту» від 22.01.2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57141.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» від 24.07.2013 № 567 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF#Text>.
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // ВВР. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

7. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-XII // ВВР. – 1994. – № 13. – Ст. 64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

8. Що таке академічна доброчесність? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aphd.ua/shcho-take-akademichna-dobrochesnist/>.

9. Аналітична записка «Академічна доброчесність: аналітичний звіт та рекомендації» (USAID) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitychna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf>.

Станкевич І. В.,
д-р. екон. наук, доцент, зав. кафедри менеджменту та маркетингу
Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова
м. Одеса, Україна

Поліщук І. І.,
д-р. екон. наук, доцент, зав. кафедри маркетингу та реклами
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Вінниця, Україна

ВІД АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДО ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Поняття «якість» є одним із найскладніших з різноманітніших та багатогранних у нашому житті. І як зазначено в роботі [1], «чим більше потреб та інтересів людини задовольняється, тим вище якість життя». При цьому кожен із нас прагне до індивідуалізації потреб та захищеності своєї власності. Що плекається у житті кожного, по-перше, в родині, де закладаються усі основи здорового громадянства, а по-друге, першими освітніми інституціями – академічними спільнотами, починаючи із закладів дошкільної освіти ... закладів вищої освіти, де запорукою захищеності та якості є принципи: довіри, чесності, справедливості, гідності тощо – принципи цілісності та досконалості, дотримання яких у сукупності, формують цінності академічної доброчесності (надалі – АД).

При цьому, причинами наявних сьогодні проблем, що викликають та посилюють порушення доброчесності, зокрема академічної, серед української освітньої спільноти, є:

- недосконалість законодавчої бази щодо визнання / не визнання АД;
- нерозуміння понять, підміна термінів;
- непоінформованість учасників освітнього процесу щодо АД;

- застосування систем ранжування, що використовуються для визначення як національних, так і міжнародних рейтингів закладів освіти, із переважанням наукометричних показників [2];

- зміна підходів у базовому фінансуванні закладів освіти, на основі показників освітньої, наукової та міжнародної діяльності, останні із яких базуються на використанні даних міжнародних рейтингових систем [3], де за аналізом, проведеним нами раніше у роботі [2], переважають знову ж таки наукометричні показники, як то кількість наукових публікацій та індекс цитувань тощо.

Цей перелік причин може бути продовжено, зокрема тим, що самі здобувачі освіти не розуміють сенсу у написанні «багатотомних» наукових робіт тощо, вдаючись до плагіату, як одного із проявів порушень АД, що відомий з давніх давен і не є проблемою виключно сучасності. Принаймні, в Україні, регулювання питань, пов'язаних із поняттям плагіату підпадало під дію Закону «Про авторське право і суміжні права» від 1993 р. [4].

Що ж стосується сплеску законодавчих вимог щодо дотримання АД, то цей відлік можна почати з 2014 р., саме тоді, коли було запроваджено ряд змін в освітній сфері, як то: нова редакція Закону України «Про вищу освіту», де висуваються, статтею 16, вимоги до внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності [5] відповідно до вимог «Стандартів і рекомендацій щодо внутрішнього забезпечення якості» (ESG), де створення та постійне вдосконалення системи й механізмів реалізації АД посідає центральне місце [6]; Закону України «Про освіту», де запроваджено статтею 42 поняття, принципи та дії за результатами порушення АД; національна система ранжування – Консолідований рейтинг вузів, де рейтинговий бал закладу освіти являє собою суму місць у рейтингах «Топ-200 Україна», «Scopus» і «Webometrics»; зміна підходів до фінансування закладів освіти тощо. Саме прагнення отримання більшого обсягу коштів та обіймання лідируючих позицій в національних (міжнародних) рейтингах, і призвело до, що найменше,

збільшення кількості публікацій та самоцитування, залишивши поза увагою їх якість, і демонструючи тим самим не лише прояви порушення АД, зокрема у частині плагіату, а спотворюючи саме розуміння науки. І нажаль, ці приклади характерні не лише нашій країні, жага до лідерства та збільшення псевдо наукових публікацій є проблемою і світової освітньої спільноти. Через що інформація про АД та заходи боротьби з проявами її порушень є і будуть актуальними та поширюється: засобами масової інформації; шляхом стажування працівників ЗВО; реалізацією спільних проектів на кшталт «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та за підтримки Посольства США.

Види відповідальності за конкретні порушення АД визначаються закладами вищої освіти (надалі – ЗВО) та задокументовуються у відповідних Положеннях / Кодексах. На допомогу освітянам та здобувачам у розумінні та обізнаності щодо наслідків порушень АД як раз приходять системи управління якістю (надалі – СУЯ), метою яких є гарантування, що якість наданих освітніх послуг є стабільною та зорієнтованою на конкретного споживача. Усі учасники освітнього процесу мають бути повідомлені як про можливі види порушень, так і наслідки, які за цим слідує. На рис. 1 наведено узагальнені авторами роботи наслідки, складені відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», які найчастіше у практиці українських ЗВО застосовуються за фактом порушення АД [7].

На допомогу у поширенні інформації серед учасників освітнього процесу у межах конкретного ЗВО, а також отриманні письмових доказів щодо ознайомлення із нормативними документами, які регламентують обов'язки та відповідальність за недотримання АД, є впровадження дієвих документованих процедур СУЯ із застосуванням «Листів ознайомлення» на кшталт вимог ДСТУ EN ISO 9001:2018 (ISO 9001:2015, IDT) [8].

АД є багатогранним поняттям, але одним із розповсюджених проявів її недотримання, як було зазначено раніше у тексті роботи, сьогодні вважається плагіат та самоплагіат. де – НПП/ ПП – науково-педагогічні/ педагогічні працівники; ЗВО – здобувачі вищої освіти.

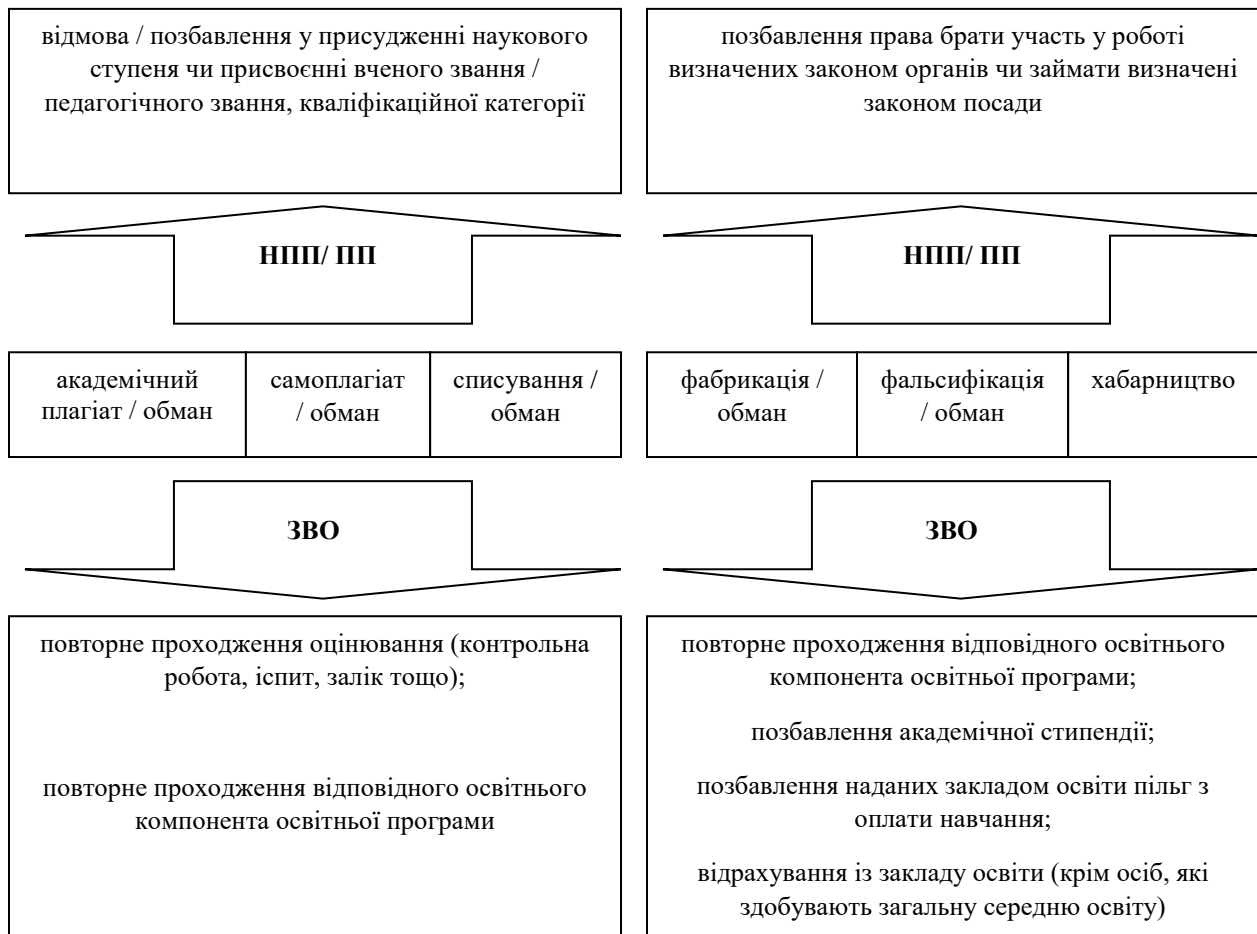

Рисунок 1 – Найпоширеніші наслідки за фактом порушення видів АД. Джерело: складено авторами відповідно до Закону [7].

З метою його виявлення та недопущення у ЗВО запроваджують автоматизовані системи (надалі – АС) перевірки наукових (кваліфікаційних) робіт як здобувачів, так і працівників ЗВО на наявність запозичень (подібностей) / % оригінальності тексту.

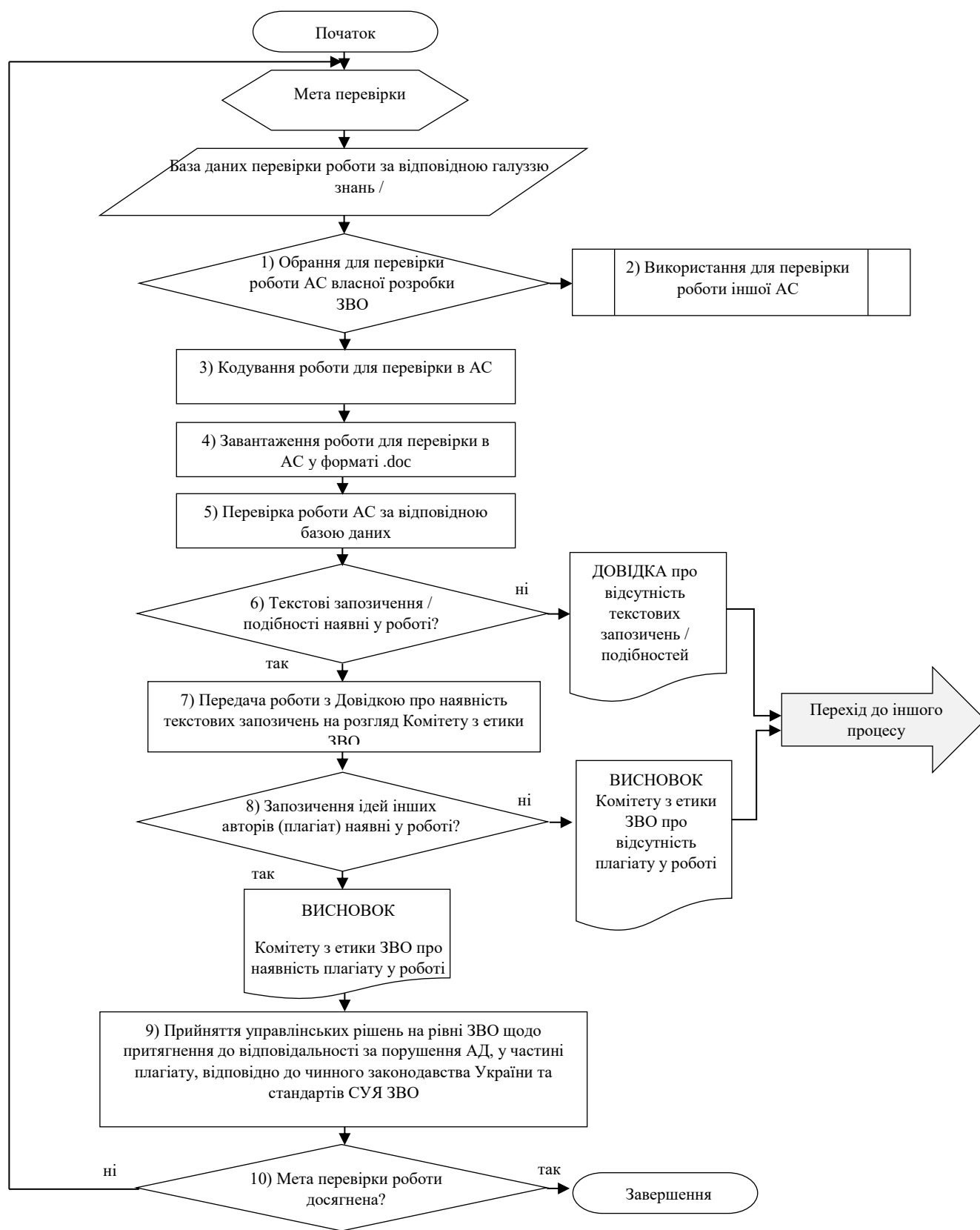

Рисунок 2 – Алгоритм процесу перевірки наукової роботи щодо наявності / відсутності плагіату. Джерело: складено авторами.

Такі АС є як: власними розробками ЗВО, база даних яких поповнюється щорічно та пошук здійснюється на наявність запозичень переважно в роботах цього ж ЗВО попереднього періоду часу; так і розробками незалежних організацій, що забезпечують перевірку на договірних умовах, бази даних яких вміщують джерела інтернет, наукових видань, дисертаційних досліджень науковців різних країн тощо. На рис. 2 представлено, як приклад алгоритм процесу такої перевірки наукових робіт здобувачів та /або НПП АС власної розробки ЗВО.

Відповідно до етапів зазначеного алгоритму, висновок щодо наявності / відсутності плагіату в роботі приймає Комітет з етики ЗВО, отже, наскільки досконалу АС, власного авторства ЗВО чи іншої АС, ви б не задіяли до перевірки, рішення залишається за людським фактором. Саме тому, нами вважається, що плагіат як термін повинен мати виключно однозначне трактування – запозичення (крадіжка) ідеї. В усіх інших трактуваннях, текстові подібності, запозичення без посилання на першоджерело чи посилання у загальному списку літератури до роботи і т.ін. це технічні моменти, які не вирішуються програмними засобами, а застосовуються як інструмент впливу на особу / ЗВО з різними цілями. І як раз, через недосконалість законодавчої бази, використовуються більш активно, ніж формування здорових інституцій в суспільстві, починаючи з пропагування та плекання в родинах, дитсадках, закладах середньої освіти тощо цінностей «якісного життя» – елементарних норм етики та моралі, де «не вкради» відноситься до усього, зокрема і до академічної власності, наслідки чого і «пожинають» ЗВО.

Щодо пропагування процедур дотримання АД, то у ЗВО, як вбачається це авторам роботи, має відбуватись на всіх рівнях управління, задіюючи усіх учасників освітнього процесу, та використовуючи такі заходи, як:

- проведення загальних зборів працівників та здобувачів ЗВО, на яких аналізуються нормативні документи щодо дотримання АД та наявний досвід їхнього застосування, зокрема ознайомлення із: «Положенням про АД в ЗВО», «Положенням про СУЯ ЗВО», «Положенням про організацію освітнього процесу

ЗВО», «Положенням про комітет з етики ЗВО», «Положенням про заходи запобігання і протидії корупції в ЗВО» тощо;

- проведення анонімного анкетування працівників та здобувачів ЗВО з метою запобігання проявам АД;
- особисте ознайомлення працівників та здобувачів ЗВО з нормативною базою відповідальності за не дотримання АД та корупційні правопорушення;
- надання рекомендацій щодо проведення аналізу власних робіт з точки зору ризиків виявлення академічного плагіату та самоплагіату;
- надання рекомендацій щодо публікації переліків та опису власних результатів, контроль за коректним представленням робіт в основних міжнародних наукометричних базах.

Саме АД є запорукою якості життя людини та критерієм суспільної етики і моралі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Станкевич І., Зубилевич К. Від якості освіти – до якості життя: матеріали III міжнар. науково-практ. конф.: *Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства*. Секція 2 Організаційно-управлінська та маркетингова діяльність в умовах побудови інформаційного суспільства (Одеса, 17 – 18 квітня 2014); у 3-х частинах. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова. 2014. ч. 2. С. 11 – 14.

2. Станкевич І.В. Типологізація систем ранжування вищих навчальних закладів: світовий досвід та міжнародні стандарти якості. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*: зб. наук. пр. Одеса: Одес. нац. мор. ун-т (ОНМУ). 2014. № 2(47). С. 111–142.

3. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-p#Text>.

4. Про авторське право і суміжні права: закон України № 3792-XII від 23.12.1993. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

5. Про вищу освіту: закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.

6. Revised European Standards and Guidelines (ESG) endorsed by the BFUG. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://revisionesg.wordpress.com/2014/10/21/revised-european-standards-and-guidelines-esg-endorsed-by-the-bfug/>.

7. Про освіту: закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 34. Ст. 451. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

8. Системи управління якістю. Вимоги (EN ISO 9001:2015, IDT; ISO 9001:2015, IDT): ДСТУ EN ISO 9001:2018. [На заміну ДСТУ ISO 9001:2009; чинний від 2018 12 05]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2018. 22 с. (Національний стандарт України).

Стежко С. О.,
канд. філол. наук, завідувачка кафедри української мови
Державний університет телекомунікацій

Кондратенко Н. Ю.,
канд. пед. наук, доцентка кафедри української мови
Державний університет телекомунікацій

Марченко Г. В.,
канд. філол. наук, доцентка кафедри української мови
Державний університет телекомунікацій

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Стрімкі глобалізаційні та інтеграційні процеси сучасного суспільства стимулюють пошук продуктивних підходів до розвитку освіти й науки в Україні. Перехід вищої школи на стандарти європейської освіти вочевидь активізує проблему формування академічної доброчесності.

Так, у Державному університеті телекомунікацій значна увага приділяється дотриманню правил та принципів академічної доброчесності. Академічна доброчесність є сукупністю духовних цінностей, таких як чесність, справедливість, довіра, повага, та відповідальність. Дотримання принципів академічної доброчесності означає, що під час навчання та дослідницької роботи учасники освітнього процесу повинні дотримуватися, насамперед, етичних норм, регламентованих законодавством України [1].

Базовим нормативним документом щодо академічної доброчесності в університеті є: Кодекс академічної доброчесності, розроблений у 2020 році; інші нормативні документи щодо здійснення відповідних видів освітньо-наукової діяльності у закладі вищої освіти, в яких відображаються питання академічної доброчесності [2].

У Кодексі академічної доброчесності Державного університету телекомунікацій враховано: вимоги Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», нормативних актів Кабінету Міністрів України, чинних наказів і рекомендацій Міністерства освіти і науки України, Статуту та інших внутрішніх нормативних документів, пропозиції здобувачів вищої освіти та співробітників Університету.

Документ на основі повного дотримання основних моральних і правових норм академічної поведінки визначає стандарти здійснення освітньо-наукової діяльності, він є нормативним документом внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності університету.

«Кодекс академічної доброчесності визначає загальноприйняті світовою спільнотою стандарти здійснення освітньої (наукової) діяльності, заходи з попередження недотримання правил академічної доброчесності, відповідальність за порушення академічної доброчесності, порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, а також усіма іншими учасниками освітнього процесу (педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та іншими категоріями співробітників тощо), організацію роботи Комісії з питань академічної доброчесності, права особи, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності» [2].

Також, у Кодексі визначено принципи та фундаментальні цінності академічної доброчесності. Зокрема у пункті 2.2 Кодексу йдеться: «Основними поняттями етичних принципів та фундаментальних цінностей академічної доброчесності є: Чесність, Правда, Прозорість, Повага до інших, Довіра,

Підзвітність, Справедливість, Рівність та соціальна справедливість, Демократичне управління, Якісна освіта, Самовдосконалення та вдосконалення системи» [2].

Варто звернути увагу на питання щодо вживання заходів доброчесності та загальноприйнятих етичних норм, регламентованих документом, а саме: формування умов для розвитку взаємної довіри й поваги між учасниками освітнього процесу; інформування учасників освітнього процесу про необхідність дотримання правил академічної доброчесності; використання репозитарію наукових і навчально-методичних праць, курсових робіт (проектів) із метою використання його для внутрішньої перевірки на плагіат; - використання комп'ютерної програми для внутрішньої перевірки текстів на наявність академічного плагіату; поширення серед здобувачів вищої освіти методичних матеріалів щодо належного оформлення посилань на використані у письмових роботах матеріали; запровадження викладання в навчальних дисциплінах тем із основ академічного письма та дослідницької роботи з вивченням вимог до написання письмових робіт та особливою увагою до принципів самостійності роботи над письмовими завданнями, коректного застосування інформації з інших джерел та недопущення плагіату, а також правил опису джерел та оформлення цитувань та інше.

З метою підвищення культури академічної доброчесності здобувачів вищої освіти викладачі університету застосовують такі форми організації роботи: введення до програми кожної з дисциплін фундаментальної та професійної підготовки творчих роботи у вигляді аналітичного звіту, наукового есе чи інших форм, які стимулюють розвиток академічного письма; спонукання студентів до опанування навичок пошуку та аналізу інформаційних джерел шляхом заохочення у вигляді додаткових балів з дисципліни.

Методичними орієнтирами у царині питань щодо академічної доброчесності є також рекомендації щодо виконання бакалаврських, магістерських робіт, створені НПП кафедр університету.

Також у Державному університеті телекомунікацій проходять заходи щодо впровадження академічної доброчесності. У поточному році відбулася зустріч НПП та здобувачів вищої освіти з Максимом Маєвським – директором з розвитку бізнесу компанії Plagiat.pl в Україні. Проведено он-лайн вебінар для студентів та викладачів кафедри Інформаційних систем та технологій від Лариси Семененко, директора науково-технічної бібліотеки, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» на тему: «Академічна доброчесність».

Загалом, учасникам навчально-освітнього процесу необхідно взяти до уваги тезу про те, що «академічна доброчесність забезпечує довіру суспільства до авторитету сучасної науки на всіх її рівнях, включно із процесом дослідження і отримання результатів»[3].

Варто зауважити, що необхідна подальша розробка універсальних навчальних модулів, у яких для кожного вченого-початківця буде чітко прописана мета академічної доброчесності, найбільш актуальні причини, що стимулюють її порушення, їх види, методи запобігання та можливі наслідки. Такі інформаційні матеріали повинні бути легкодоступними, а ознайомлення і контроль за ними є невід’ємною частиною сучасної української академічної освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» (2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Кодекс академічної доброчесності державного університету телекомунікацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_949_78992606.pdf.
3. International Center for Academic Integrity, Fundamental Values Project [cited 2017 jul.9]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academicintegrity.org/icai/resources-2php>.

*Сулятицька Т. В.,
канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри політології та філософії
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Сьогодні все більшої актуальності набуває словосполучення «академічна доброчесність», але попри часте його використання в наукових та студентських колах, не всі можуть чітко охарактеризувати це поняття, адже більшість, пов'язують його із плагіатом.

Найбільш звичним для нас сьогодні є розуміння «академічної доброчесності» як сукупності принципів, правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної і відповідальної особистості, спрямованої вирішувати завдання відповідно до освітнього рівня з дотриманням норм права та суспільної моралі [1].

Саме так сьогодні більшість розуміють академічну доброчесність, однак, спробуємо зануритись в поняття «академічної доброчесності» не лише як загальної корпоративної культури закладу вищої освіти, а й як внутрішньої культури особистості.

Що таке «академічна доброчесність»? Це кодекс честі університету; це високий рівень інформаційної культури; це повага, інформаційна грамотність і звичайно, відповідальність. Європейські та новозеландські науковці Е. Люфтстрьом, Т. Тротман, К. Шепард визначають поняття «академічної доброчесності» як усвідомлення культури поведінки в академічному середовищі та вміння чесно діяти в ньому, відповідно до встановлених етичних норм та поважати наукові здобутки колег. Але коли, та з чого, повинно розпочинатися усвідомлення та розуміння цієї культури поведінки в академічному середовищі?

Працюючи в закладі вищої освіти, усвідомлюєш, що академічна доброчесність є невід’ємною частиною підготовки педагогічних та наукових фахівців. Адже ознайомлення з правилами та етичними нормами навчальної діяльності, що розпочинається ще на першому курсі, червоною ниткою проходить протягом усього навчання майбутнього фахівця і формує його професійні навики.

Кожна навчальна дисципліна має свої характерні особливості та категорії, однак, спільним правилом є повага до своєї та чужої інтелектуальної праці, ну і звичайно, до самостійного виконання отриманих завдань.

Спробуймо виокремити фундаментальні цінності, яких ми маємо дотримуватися при роботі зі студентами і, які в свою чергу, мають слугувати прикладом для них.

Перш за все, це чесність, адже саме чесність є основою основ навчання, викладання (наданні освітніх послуг). Чесність розпочинається із окремих особистостей та поступово поширюється на всю аудиторію. Здобуваючи знання і студенти, і науково-педагогічні працівники мають бути чесними як із собою, так і з іншими. Завдяки чесності можлива реалізація усіх наступних ключових цінностей.

Справедливість – вимога та очікування результатів роботи є чіткими та прозорими. Оцінювання має бути чесним та неупередженим оскільки відіграє особливу роль в освітньому процесі і саме справедливість є обов’язковою для встановлення довіри між педагогічним наставником та студентом.

Науковий та освітній процес – це взаємодія під час якої усі учасники повинні з повагою ставитися один до одного. В академічному середовищі повага повинна бути взаємною, тобто повага до себе (діяти доброчесно під час зіткнення із труднощами) і до інших (цінувати розбіжність у поглядах та адекватно розцінювати той факт, що власні ідеї часто доводиться піддавати сумніву, спростовувати, перевіряти та вдосконалювати).

Наступною чеснотою є довіра, що розбудовується на діях, а не на словах і означає, що усі учасники наукового процесу не відчують страху, коли

обмінюються власними думками та ідеями, тобто, не хвилюються, що їх думка чи ідея буде привласнена. Лише маючи довіру до наукових результатів інших, ми можемо обґрунтовувати свої дослідження та здійснювати їх із впевненістю. Теж саме, стосується освітнього процесу, коли викладачі ставлять чіткі вимоги до робіт студентів, та чесно їх оцінюють.

Дотримуватися та заохочувати інших дотримуватися високих стандартів академічної доброчесності – завжди виклик, який потребує відваги. Здатність відстояти ключові цінності академічної доброчесності та власне, перейти від слів до дій – є сміливістю.

Ще одним потужним інструментом, що дозволяє орієнтувати всіх працівників закладу вищої освіти на спільні цілі – є корпоративна культура. Головним показником розвиненої корпоративної культури закладу є переконаність усіх студентів, батьків, науково-педагогічних працівників, що їх заклад вищої освіти найкращий.

Адже говорити про корпоративний дух можна тільки тоді, коли абсолютно різні за характером, віком, переконаннями люди об'єднуються для досягнення єдиної мети і при цьому, ототожнюють себе з цією установою, до якої вони зараз причетні. Корпоративну культуру створюють усі учасники навчально-виховного процесу. Вона визначає реакції на зовнішні та внутрішні виклики й стандартні шляхи розв'язання поточних завдань. В свою чергу корпоративна культура плавно підводить нас до академічної культури як складової академічної доброчесності.

Це поняття багатогранне і охоплює загалом репутацію вузу, його імідж, культуру навчання, цінності, норми, традиції, правила проведення наукових досліджень; мовну культуру спілкування, культуру наукової праці та соціальну, й моральну відповідальність за результати; культуру толерантності й педагогічного оптимізму, що безумовно формується в культурно-освітньому просторі закладу вищої освіти.

Цінності академічної культури (чесність, довіра, повага, відповідальність) сформульовано в Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі [2] у Стратегії розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 рр. [3]. Морально-етичні цінності, освітні аспекти академічної культури особистості розглянуто в наукових студіях в Астахової [4], Т. Добко [5], О. Єрохіної [6].

Із впевненістю можна стверджувати, що академічна культура відображає ставлення до відносин, цінностей і способів поведінки які є спільними для всіх, хто працює та навчається в університеті.

У Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі [2] окреслено цінності академічної культури, з-поміж яких виділимо академічну свободу, моральну та соціальну відповідальність дослідників за результати досліджень; прагнення наукових товариств до співпраці на міжнародному рівні; наукову, дослідницьку етику; позитивну емоційну взаємодію суб'єктів дослідницької діяльності; самовідданість праці. Узагальнення досліджень дозволяє означити такі характерні ознаки поняття, як знання, зразок, покликання. О. Єрохіна пропонує таке визначення: «це система цінностей, норм, правил, зразків поведінки, способів діяльності, принципів спілкування, що ґрунтуються на педагогічно адаптованому досвіді наукової пізнавальної діяльності» [6].

Підсумовуючи варто звернутися до визначення О. Семеног: «Академічна культура – це також культура унікальної, неповторної педагогічної дії майстра, культурно-освітній простір університету, що має наповнювати особистості духовністю й ціннісними пріоритетами педагогічної праці [7, с. 12]. І це дійсно так, адже більш ефективно відбувається формування академічної культури, якщо враховувати положення таких підходів як особистісно-діяльнісного, системного, компетентнісного, аксіологічного, культурологічного, з урахуванням принципів контекстного навчання, комунікативної взаємодії, внутрішньої свободи особистості, критичного самооцінювання. Навчальну, виховну роботу, педагогічну

практику важливо спрямовувати на формування поваги до професії педагога, поваги до наставника молоді, поваги до університету.

Отже, академічна культура – це візитівка університету, його «обличчя».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145 – VIII. «Про освіту», [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#text> (дата звернення 08.12.20).
2. Бухаресткая декларация этических ценностей и принципов высшего образования в Европе, 10 августа 2005 г. ЮНЕСКО-СЕПЕС [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.almamater.md\(articles\)879/ru.html](http://www.almamater.md(articles)879/ru.html).
3. Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://naps.gov.ua/ua/press\(announcements\)942/](http://naps.gov.ua/ua/press(announcements)942/).
4. Астахова В.И. Академическая культура как фундамент формирования современного специалиста. / Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» : зб. наук. праць. Харків, 2013. Т. 19. С. 21-39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui\(handle\)123456789/326](http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui(handle)123456789/326).
5. Добко Т. Університет, академічна культура і забезпечення якості. Імператив якості : вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту : навч. посіб. / за ред. Т.Добко. Львів : Манускрипт, 2014. С. 58-68.
6. Ерохина Е.Л. Академическая культура учащегося исследователя в условиях внедрения ФГОС. Человек и образование, 2014. №2. (39). С. 64-67.
7. Семенов О. Академіна культура – основа дослідницького навчання в університеті. Академічна культура дослідника в освітньому просторі : зб. матеріалів Першої усеукр. наук.-практ. конф. (м. Суми, 18 трав. 2017 р.) Суми, 2017. С. 12.

Chumakov K. I.,
PhD in Economics, Associate Professor,
Management and Tourism Chair
Municipal Institution of Higher Education
"Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy"
of Zaporizhzhia Regional Council

THE REASONS WHY BREACHES OF SCIENTIFIC (ACADEMIC/RESEARCH) INTEGRITY OCCURS

Nowadays the idea of scientific (academic/research) integrity is gaining popularity in Ukraine due to the integration of the country into the world academic community and technological progress. Nonetheless, the significant efforts of enthusiastic researchers and academicians often fail owing to the fact that the culture of honest research has not yet been established well enough in our society and due to the lack of control and oversight. These and other reasons for dishonest practices in scientific domain are covered in the essay below.

According to the data presented in “The Fundamental Values of Academic Integrity”, scientific (academic/research) integrity is following such key principles as honesty, trust, fairness, respect and responsibility [3]. It is worth mentioning, that the latter are integral not only in the scientific research but are rather fundamentals of ethical and moral behavior of a decent individual, they are the values that underpin the functioning and development of the society.

Multiple institutions, consortiums, unions and projects have been created worldwide to promote the idea, monitor the adherence to the principles and established best practices, for example, The Scientific Integrity Consortium in the USA; the Center for Scientific Integrity which is the parent company of Retraction Watch reporting on retractions of scientific research works; or Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (SAIUP) supported by the American Councils. Noteworthy, scientific (academic/research) integrity is considered to be part of Ukrainian educational policy as

mentioned in article 42 of the Law of Ukraine “On Education” from 5 September 2017, according to which plagiarism, self-plagiarism, fabrication, falsification, copying, providing false information, bribery and bias in assessment are considered to breach the integrity [1].

Undoubtedly, plenty of Ukrainian educational institutions have joined the process of fostering scientific (academic/research) integrity among scholars and students alike. Despite the existing control mechanisms and the promotion of research ethics there are still plenty of failures to keep to it. One of the possible explanations to this according to A. Krestler might be the fact that nowadays such cases are “more visible” owing to the wide spread of e-publications, which are easily traceable, and media coverage of such cases [2].

However, according to our opinion based on communication with students and colleagues during almost twenty years in the academic sphere, there are the following factors which contribute to the breach of scientific (academic/research) integrity principles in Ukraine:

- 1) The lack of culture of scientific research and not understanding its main purpose. Both should be nurtured and instilled starting from childhood and not just introduced as formal parameters at higher educational institutions.

- 2) The lack of training in academic writing which is acknowledged by both students and researchers, so for many it is just difficult to put their ideas into words which leads to copying and compilation.

- 3) High workload and a lot of paperwork for university lecturers which leads to self-plagiarism and duplicating of research topics as they just do not have enough time to do proper research of something new and worthwhile.

- 4) No desire and motivation in many educators to learn and practice something new due to burnout, inadequate financial remuneration for their efforts and lack of respect to their job in the society. Therefore, it might be preferable for many students to be a licentiate.

5) Mass higher education where the majority of students just feel the need to get a degree because it is the done-thing or as their parents force them to, not because they have a genuine interest in science. Nevertheless, in recent years there is a trend among the young not to aspire a Master's degree.

6) Lack of ability among educators to afford to pay for the existing anti-plagiarism programs to check students' works and lack of desire or possibility among the educational institutions to finance that as well.

7) No responsibility of a specialist for the outcomes and results of their work.

8) Slow integration into the world research community of many researchers owing to not being able to communicate and reach information in foreign languages.

9) Corruption and nepotism.

To conclude, two ways of establishing proper research culture and adherence to scientific (academic/research) integrity principles should be combined in Ukraine, namely, fostering this ethics and providing control and overseeing measures. For the first one, a community of like-minded enthusiastic individuals should be established. The second one is possible with government support and readiness of educational institutions to take responsibility for the results of their work.

REFERENCES:

1. Law of Ukraine "On Education. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm (retrieved 07.12.20).

2. Scientific Integrity Principles and Best Practices: Recommendations from a Scientific Integrity Consortium. URL: <https://doi.org/10.1007/s11948-019-00094-3> (retrieved 07.12.20).

3. The Fundamental Values of Academic Integrity, p.16. URL: <https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2017/12/Fundamental-Values-2014.pdf> (retrieved 07.12.20).

**ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-
СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В
НАЯВНІЙ ФОРМІ**

Організатори Стажування не гарантують, що веб-сторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упущену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідальність несе автор.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.